

Inhoudsopgave	pagina
Van de voorzitter	2
Nieuwe leden stellen zich voor	3
Collectie Arbeidsinzet gedigitaliseerd	4
Literatuur & Genealogie	18
Matthijs Mouw een Gotlandse schipper en koopman in Amsterdam	24
Oproep	31
Jan Hendrik van der Sluijs	31
Family Gem app	36
Rootstech 2024	43
Lezingen genealogie	44
Verborgten verleden 2024	44
Paleografie 2.0	45
Evenementen in 2024	45
Ledenaantal	45
Colofon	46

Van de Voorzitter

U wordt maandelijks via de landelijke NGV-Nieuwsbrief op de hoogte gehouden van de voortgang van de vele activiteiten van onze vereniging en de permanente verbetering van de dienstverlening. Dat ga ik hier niet herhalen. Wel wil ik er nog eens op wijzen dat de Algemene Vergadering vorige maand unaniem heeft besloten de contributie voor het komende jaar niet te verhogen. Daarin is de NGV in deze tijd redelijk uniek: meer product voor hetzelfde geld. ("Vraag niet hoe het kan, maar profiteer ervan!").

Dat is overigens allemaal niet mogelijk zonder de inbreng van veel leden. Want we zijn en blijven een vereniging.

In deze donkere dagen is het gebruikelijk goede voornemens te maken voor het komende jaar. In Gooiland zouden we graag gaan experimenteren met extra activiteiten - naast onze vier reguliere ledenbijeenkomsten en de vier nummers van 'Gooise Sporen'. Maar ook dat zal niet gaan zonder extra menskracht.

In veel andere afdelingen vinden er met enige regelmaat bijeenkomsten plaats, zonder sprekers of vergaderagenda's waar leden beschikbaar zijn om elkaar en anderen verder te helpen met onze interessante hobby. Of om nieuwelingen te ondersteunen bij de start van het onderzoek naar hun familiegeschiedenis.

Onze burens van de afdeling Utrecht houden bijvoorbeeld iedere eerste woensdag van de maand een Voorouderspreekuur in Het Utrechts Archief (van 10:30 tot 12:30 centrale hal in het gebouw aan de Alexander Numankade). Iets verder weg doet de afdeling Delfland hetzelfde bij het Stadsarchief Delft. In Flevoland organiseren ze zo'n spreekuur iets minder frequent in een bibliotheek. De afdeling Kempen- en Peelland noemt het een Stamboomcafé en doet het zowel in het archief als in bibliotheken. Etc.

Het zou mooi zijn als wij ook zo iets zouden kunnen organiseren en zo het verenigingsaspect van onze afdeling zouden kunnen bevorderen.

Bij onze novemberbijeenkomst, waar Huub van Helvoort een zeer interessante inleiding hield over paleografie en de mogelijkheden van kunstmatige intelligentie (voor de afwezigen: u hebt wat gemist!), gebeurde er onbedoeld al zo iets. Omdat de inleiding relatief kort was, bleef er ruim tijd over om met een kop thee of koffie met de spreker, maar ook onder elkaar van gedachten te wisselen en ervaringen te delen.

Dat zou ik graag vaker zien, zowel in bijeenkomsten als ook in ons blad....

Verderop in dit nummer stelt Dik Jager zich voor als nieuw lid. Van onze afdeling dan! Zoals u kunt lezen, heeft hij al zijn sporen verdiend binnen de afdeling Kempen- en Peelland (een van de actiefste NGV-afdelingen), waar hij tot voor kort 1ste secretaris was. Wij hopen zeker te gaan profiteren van zijn ervaring (een eerste inhoudelijke bijdrage van zijn hand treft u ook reeds aan).

Binnenkort ontvangt u de uitnodiging voor onze traditionele Nieuwjaarsbijeenkomst in de Bethlehemkerk in Hilversum. We hopen daar veel leden (én andere belangstellenden) te ontmoeten om gezamenlijk het glas te heffen op een mooi genealogisch jaar, het jaar waarin onze afdeling 75 jaar bestaat.

Ik hoop u daar in groten getale te ontmoeten.

Het afdelingsbestuur wenst u veel leesplezier met dit nummer van 'Gooise Sporen', fijne feestdagen, een prettige jaarwisseling, een fantastisch 2024 en vooral een goede gezondheid voor u en de uwen!!

Nieuwe leden stellen zich voor

Ik ben Dik Jager, geboren in Den Haag in 1950. Na mijn Delftse studie zijn mijn vrouw en ik naar Eindhoven vertrokken. Daar heb ik tot mijn pensioen als natuur- en wiskundeleraar, clustercoördinator en decaan op een lyceum gewerkt. Na mijn pensioen ben ik bestuurslid geworden van de afdeling Kempen- en Peelland van de NGV. In september 2023 zijn wij naar Hilversum verhuisd, waar twee dochters wonen en een zoon in Bussum.

Mijn onderzoek richt zich op de volgende families: Jager - Groningen (Oldambt), Naerebout - Zeeland (Walcheren), Bodaan - Den Haag, Teeuwen - Leiden en Paff - Charlois/Sliedrecht/Zierikzee.

Ook doe ik onderzoek naar de kwartierstaten van onze kleindochters. Enkelen blijken verwant aan Amsterdamse regenten. Twee van hen zijn heer van Kortenhoef geweest.

Ik bezit veel gegevens over Groninger Jager (ook over personen die geen familie zijn). Alle Naerebouts in Nederland stammen af van dezelfde voorvader. Hetzelfde geldt voor alle Bodanen. Veel van mijn gegevens staan op [Genealogie Online](#). Voor overzichten gebruik ik tot volle tevredenheid het programma GensDataPro. In het afdelingstijdschrift De Twee Kwartieren (KPL) en in Gens Nostra (NGV) heb ik een aantal artikelen gepubliceerd. Hoewel er geen Gooise families tot mijn kwartieren behoren, hoop ik bij te dragen aan de groei van de afdeling Gooiland. Voor informatie over genoemde families kunnen jullie bij mij terecht via dikjager@hotmail.com.

De 'Collectie Arbeidsinzet' van het Nederlandse Rode Kruis gedigitaliseerd

[LH]

Vanaf 29 november jl. lag de website van het Nationaal Archief een paar dagen bijna plat. Dit werd veroorzaakt door grote aantallen nabestaanden op zoek naar informatie over het dwangarbeiderverleden van vader, oom of opa. Ook bijna 80 jaar na de Tweede Wereldoorlog is er nog steeds bij velen behoefte om meer te weten te komen over hun familieleden in die donkere periode. Of misschien wel juist nu. Direct na de oorlog waren er andere zaken die aandacht vroegen. En ondertussen zijn de meesten, die het eventueel na hadden kunnen vertellen, overleden.

Het Nationaal Archief heeft in samenwerking met de stichtingWO2NET (waarin sinds dit jaar het Netwerk Oorlogsbronnen en een deel van de activiteiten van de Stichting Musea & Herinneringscentra '40-'45 zijn opgenomen – zie [hier](#)) de 'Collectie Arbeidsinzet' van het Nederlandse Rode Kruis (NRK) gedigitaliseerd en op naam doorzoekbaar gemaakt. De collectie bevat informatie over meer dan 400.000 Nederlanders die tijdens de Tweede Wereldoorlog dwangarbeid in Duitsland verrichtten, beter bekend als de Arbeitseinsatz. Velen kunnen er nu eindelijk achterkomen waar hun familieleden verplicht werden te werken en te wonen. Velen echter ook (nog) niet.

The screenshot shows a website interface with a dark blue navigation bar at the top containing the links 'Home', 'Onderzoeken', 'Beleven', and 'Archiveren'. Below the navigation bar is a breadcrumb trail: 'Home > Onderzoeken > Zoekhulp'. The main content area features a large black and white photograph of several people sitting in a trench. Overlaid on the bottom left of the photograph is a white search help box with the following text:

Arbeidsinzet 1940-1945

Zoekt u informatie over een Nederlander die in Duitsland tewerk werd gesteld tijdens de Tweede Wereldoorlog? Bekijk dan deze zoekhulp.

In dit artikel wordt kort ingegaan op de Arbeitseinsatz, worden de mogelijkheden en de beperkingen van onderzoek in de 'Collectie Arbeitsinzet' geschetst, worden enige alternatieve bronnen aangeduid en vertel ik ten slotte iets over de zoektocht naar het Berlijnse oorlogsverleden van mijn vader.

Arbeitseinsatz

Voor een goede summier schets in het Nederlands van het fenomeen Arbeitseinsatz verwijs ik graag naar het artikel van Isaak van Dijke ['Tewerk gesteld in Duitsland'](#), dat als volgt begint:

"Tijdens de Tweede Wereldoorlog werken ongeveer 26 miljoen personen onvrijwillig in Duitsland. Deze groep bestaat grotendeels uit krijgsgevangenen, concentratiekampgevangenen, Joden, Roma en Sinti, maar rond de 8 miljoen zijn 'gewone' burgers. Tijdens de bezetting van Nederland krijgen honderdduizenden Nederlanders en hun

families te maken met de Arbeitseinsatz, de vaak met dwang opgelegde tewerkstelling in Nederland, Duitsland en andere bezette gebieden in Europa. Uiteindelijk zijn meer dan een half miljoen Nederlanders tewerkgesteld. Daarnaast duiken duizenden personen onder om de gedwongen tewerkstelling te omzeilen."

Een half miljoen is veel als je bedenkt dat Nederland tussen 1940 en 1945 een bevolkingsomvang van 8,8 tot 9,2 miljoen kende.

Zo'n 27.000 Nederlandse tewerkgestelden kwamen om.

Affiches uit 1942

Bron: Beeldbank Streekarchief Midden-Holland - <https://samh.nl/bronnen/beeldbank>

In Nederland (en de meeste bezette West-Europese landen) gaat die tewerkstelling in een aantal fasen.

Vanaf 1939 dienen miljoenen Duitsers in het leger en de Duitse economie moet blijven draaien. Daarvoor worden mensen uit de bezette gebieden ingezet. Aanvankelijk is er in bezet Nederland weinig druk en kunnen mannen zich vrijwillig aanmelden. Maar voor werkloze Nederlanders is deze optie niet zo vrijblijvend. Als zij weigeren, wordt hun uitkering stopgezet. Tot de herfst van 1941 biedt Duitsland bovendien aan Nederlanders werk met gelijkwaardige arbeidsomstandigheden.

In West-Europa houden de nationaalsocialisten lang vast aan hun plan vrijwillig mensen te rekruteren om in Duitsland te werken. De bezettingsadministraties maken op posters reclame voor de goede werk- en levensomstandigheden in Duitsland, die overal te vinden zijn. In alle West-Europese steden worden Duitse wervingsbureaus geopend waar vrijwilligers zich kunnen registreren.

De basis van de arbeidsrelatie in Duitsland is een arbeidsovereenkomst. In werkelijkheid wordt de inhoud van deze contracten in Duitsland echter niet nageleefd. Werknemers mogen na het formele einde van hun contract vaak niet terugkeren naar hun thuisland en ook vakantie wordt vaak niet toegekend. De werk- en levensomstandigheden en de arbeidsrelatie worden in de loop van de oorlog dwangarbeid.

Hoe meer Duitse jongens en mannen in de weermacht moeten dienen (en gewond raken of hun leven verliezen), hoe meer mannen er uit de bezette gebieden nodig zijn. In het voorjaar van 1942 is het charmeoffensief voorbij. Dan begint een periode van omvangrijke gedwongen tewerkstelling.

Van Dijke:

"Op 28 februari 1941 verplicht rijkscommissaris Arthur Seyss-Inquart werklozen om werkzaamheden voor de Duitsers uit te voeren en worden Gewestelijke Arbeidsbureaus (GAB's) ingezet om arbeiders te mobiliseren. Op 23 maart 1942 wordt deze verordening uitgebreid zodat Nederlandse arbeiders nu ook verplicht kunnen worden om in Duitsland arbeid te verrichten. Op 8 mei 1943 wordt de algemene Arbeitseinsatz afgekondigd en worden alle mannen van 18 tot 35 jaar opgeroepen om zich te melden voor tewerkstelling. Duizenden mannen duiken onder of proberen vrijstelling te regelen via keuringsartsen en ambtenaren. De Duitse bezetter verwacht 170.000 arbeiders in te kunnen zetten, maar slechts 54.000 komen opdagen. De leeftijd van de arbeidsinzet wordt daarom verruimd naar 17 tot 40 jaar en de Duitsers organiseren 'uitkamacties' waarbij op grote schaal mensen worden opgepakt voor de arbeidsinzet."

Bevel voor de Arbeitseinsatz huis aan huis afgegeven bij een razzia op 21 november 1944.

Bron: Beeldbank Streekarchief Midden-Holland - <https://samh.nl/bronnen/beeldbank>

Uiteindelijk worden er grootschalig mannen opgepakt en afgevoerd. Tijdens de razzia van Rotterdam in november 1944 zijn het er bv. 54.000 en bij een razzia in Den Haag 13.000. In het Gooi is vooral de razzia in Hilversum bekend. In de ochtend van 23 oktober 1944 worden een kleine 4.000 mannen en jongens (tussen de 17 en 50 jaar oud) opgepakt,

verzameld in het Sportpark en lopend naar Kamp Amersfoort overgebracht. Een dag later treft hetzelfde lot 1.200 mannen in Bussum en 400 mannen in Naarden. Ongeveer duizend van die Hilversumse mannen wordt tewerkgesteld in het Duitse Bramsche (bij Osnabrück), waar ze onder erbarmelijke omstandigheden dwangarbeid verrichten. Een deel van deze mannen overleeft het niet. Velen komen getraumatiseerd terug.

(Zie bv. het artikel '[Terug naar Bramsche](#)' van Egbert Pelgrim).

Bron: www.hilversumindeoorlog.nl/collectie/oktoberrazzia-1944

Buitenlandse dwangarbeiders komen op Duits grondgebied terecht in vrijwel alle terreinen van de samenleving, in grote, middelgrote en kleine bedrijven. Velen belanden in de agrarische sector. Daarnaast werken miljoenen mannen onder meer in de voertuigen- en machine-industrie, de metaalindustrie, de bouwsector, de chemische industrie, de spoorwegen en de levensmiddelenindustrie. Maar ook in gemeentelijke instellingen, op kerkelijke begraafplaatsen, zelfs in privéhuishoudens.

De meesten werden ondergebracht in kampen ('Lager'). Alleen al in het stadsgebied van Berlijn waren er ongeveer 3.000 kampen voor dwangarbeiders.

De leefomstandigheden verschillen per plaats en per werkgever.

Een erg belangrijk onderscheid is echter het land herkomst van de dwangarbeiders. Afhankelijk daarvan worden de buitenlandse mannen (en vrouwen) onderworpen aan een verschillend systeem van discriminatie, verboden en regelgeving, dat zijn wortels heeft in het racistische denken van het nationaalsocialisme. De levensomstandigheden zijn het zwaarst voor de zogenaamde 'Untermenschen' uit Oost-Europese landen. Maar ook al worden westerse arbeiders (zoals de Nederlanders) iets beter behandeld en gevoed, toch hebben alle buitenlandse arbeiders in Duitsland tijdens de oorlog één ding gemeen: hun persoonlijke vrijheid wordt ernstig beperkt, ze mogen hun werkplek niet verlaten en de meesten van hen, die onder vaak onaanvaardbare omstandigheden in kampen leven, worden drastisch gestraft voor kleine overtredingen van de racistische, strenge immigratieregels.

Een nieuwe online onderzoeksmogelijkheid naar het lot van Nederlandse dwangarbeiders in Duitsland: [de Collectie Arbeidsinzet van het NRK](#)

Na de oorlog had het Rode Kruis onder andere de taak om Nederlanders in de diverse bezettingszones van Duitsland op te sporen: bij gemeentelijke overheden, gevangenissen, ziekenhuizen, begraafplaatsen en werkgevers. Het archief hiervan (voor zover niet vernietigd of anderszins teloorgegaan) kwam bij het Nationaal Archief terecht, dat daarmee de grootst bewaarde collectie over de Arbeidsinzet van Nederlanders in Duitsland beheert. De collectie bevat informatie over meer dan 400.000 unieke personen, zoals hun werkgevers, loonkaarten, personeelskaarten, verblijfplaatsen, gegevens over de burgerlijke stand geboortes, ziekenfondskaarten, patiëntendossiers, strafvervolgingen, enz.

Daarmee zijn ook al een paar beperkingen aan dit archief benoemd. Helaas

- is een groot deel van dit Rode Kruis-archief verloren gegaan en is het dus verre van compleet;
- gaat het vrijwel alleen over Nederlanders die in Duitsland tewerk waren gesteld (en dus niet in andere landen);
- zitten er ook gegevens bij van Nederlanders die niet betrokken waren bij de arbeidsinzet, zoals mensen met de Nederlandse nationaliteit die in Duitsland woonden of verbleven of daar aan het eind van de oorlog naar toe vluchten (dus inclusief vrouwen en kinderen);
- is het vanwege privacywetgeving alleen mogelijk om informatie te vinden over mensen die al overleden zijn. U vindt dus geen informatie over personen ná 1922 geboren zijn, maar nog in leven zijn. Ook medische dossiers staan niet ook online (deze zijn in te zien in de studiezaal van het Nationaal Archief);
- zijn personen die niet in Nederland zijn overleden (d.w.z. die niet voorkomen in [Nationaal Register van Overledenen](#)) niet opgenomen in de index.

In de laatste twee gevallen kan een gezochte persoon toch voorkomen in de Collectie Arbeidsinzet. Hiertoe kunt u digitaal een [aanvraag](#) indienen bij het Nationaal Archief. Ditzelfde digitale formulier kan ook gebruikt worden voor **aanvullend onderzoek** op de al gevonden resultaten. Gewaarschuwd wordt dat dit laatste meestal alleen iets oplevert als een van de volgende zaken van toepassing is: de tewerkgestelde

- is in Nederland via Kamp Vught of Kamp Amersfoort naar Duitsland gestuurd;
- heeft in een Duits concentratiekamp zoals Neuengamme gezeten;
- heeft in een Duits ziekenhuis gelegen;

- is in Duitse militaire dienst getreden (SS);
- is in Duitsland vermist geraakt of overleden.

Tot voor kort was het lastig om personen in dit archief te vinden omdat het geografisch geordend is. Men moest dus vooraf al weten in welke plaats iemand verbleef, voor er documenten over die persoon opgevraagd konden worden. Nu kan er dus vanachter je computer thuis op naam worden gezocht. Dat scheelt heel veel werk – vooral als er nauwelijks iets bekend is.

Als illustratie vindt u hieronder de resultaten van de het zoeken op de naam Heinsman.

Achternaam	Tussenvoegsel	Voornaam	Geboortedatum	Geboorteplaats
<u>Heineman</u>		<u>Hendricus</u>	<u>1910-06-21</u>	
Heineman		Henricus	1910-06-21	Apeldoorn
Heineman		Hendricus	1910-06-21	
Heinsmann		Hendrik	1916-06-12	Rotterdam
Heinsmann		Hendrik	1916-06-12	Rotterdam
Heinsmann		Hendrik	1916-06-12	Rotterdam
Heinsmann		Reinier	1924-01-05	Rotterdam

Achternaam	Tussenvoegsel	Voornaam	Geboortedatum	Geboorteplaats
Heinsmann		Hendrik	1916-06-12	Rotterdam
Heinsmann		Hendrik	1916-06-12	Rotterdam
Heinsmann		Hendrik	1916-06-12	Rotterdam
Heinsmann		Jan	1912-06-05	Duisburg
Heinsmann		Reinier	1924-01-05	Rotterdam

Het gaat in chronologische volgorde om:

- Hendrikus Jacobus Albertus (Apeldoorn, 21 jun 1910 – 12 sep 1977);
- Arend Jan Heinsman (Duisburg, 5 jun 1912 – 16 sep 1979);
- Hendrik Heinsman (Rotterdam 12 jun 1916 – 2005?);
- Reinier Wouterus Heinsman (Rotterdam, 5 jan 1924 – Albrandswaart, 31 dec 2002).
(De eerste is de oudste broer van mijn vader, de andere drie zijn achterneven van hem).

Opmerkelijk is dat zo (waarschijnlijk door de koppeling aan het 'Nationaal Register Overledenen' van het CBG) ook documenten op de naam Heineman gevonden worden. Maar ook dat de resultaten verre van compleet zijn. Zo komt er geen informatie naar boven van mijn vader en een andere oudere broer, die ook tewerk waren gesteld in Duitsland (zie de laatste paragraaf van dit artikel).

Hieronder een voorbeeld van een zo gevonden document (met zowel Hendrik als Reinier).

Holland.		Algemeen Oorlogsregister		40	
Lfd. Nr.	Name: Voornam:	geb.am: Geb.Ori:	Wohnort:	Eintr. / Austr.	
838	van der Heiden, Franciscus	24.4.93 den Haag	Pinnewaarder Amedeich 43	25.9.42	
839	van der Heiden, Constant	22.2.14 ?	Lg. Hafentor	?	
840	van der Heider, Elisabeth	24.11.24 ?	Gen.Lg. Wedel II	?	
841	van der Heijden, Leendert	28.1.24 Rotterdam	Punkturm Billbrook	22.2.45	
842	Heijmar, Theodor	7.1.99 ?	Lg. Stadtpark	27.3.42	
843	Heijberg, Jan	30.7.09 Amsterdam	Lg. Stadtpark	5.1.45	
844	van Heijningen, Franciscus	19.5.08 Rotterdam	Rotterdam Pasteursingel 61	20.3.45	
845	Heikens, Luardus	19.1.24 ?	Lg. Poosmoorweg	22.6.43	
846	Heikens, Thiemen	21.8.89 Flecht-Wedde	Poolstrasse 6	9.7.42	
847	Heimans, Jacob	5.4.21 Holland	Geestacht, Spakenberg	5.7.43	30.9.44
848	Heimans, Wilhelmus	1.5.23 Wadenoijen	Geestacht Lg. Sandstr.	5.7.43	16.9.44
849	van Heiningen, Gerrit	24.4.14 ?	Lg. Jarrestr.42	14.12.42	
850	Heins, J.B.	6.9.17 ?	Lager Punkturm	6.9.43	
851	Heinsmann, Hendrik	12.6.16 Rotterdam	Gen.Lg. Altona, Or.Eibstr. 3/4	12.6.42	
852	Heinsmann, Reinier	Rotterdam 5.1.24	Lg. Holstenhof	1943	
853	Heiser, Franziska	8.10.19 Reimond	Rahlstedt, Meisen- str. 3	6.10.43	
854	Heitmann, Pieter	25.4.23 Holland	Schnaackenburg- allee Eidelstedt	2.6.43	
855	van Heijninger, Gerrit	24.4.14 Rotterdam	Jarrestr. 42	14.12.42	
856v.	Bekeren, Wouter	22.7.24 ?	?	9.8.43	

Alternatieve onderzoeksmogelijkheden

Gelukkig zijn er ook nog ander mogelijkheden om (verder) te zoeken.

In veel gevallen zal er daarvoor contact opgenomen moeten worden met instellingen of archieven, vrijwel altijd in Duitsland. Mijn ervaring tot nu toe is dat daar meestal snel en positief op wordt gereageerd (als Duits een bezwaar is: Engels is in de regel geen probleem).

Maar eerst zou ik nog eens online gaan zoeken.

Allereerst zou ik de zoekmogelijkheid van www.oorlogsbronnen.nl van het al genoemde **WO2NET** uitproberen. Als het goed is, staan daar ondertussen ook de gegevens op uit de 'Collectie Arbeidsinzet', meestal in de vorm van een tijdlijn. Maar ook veel meer personen met een relatie tot de Tweede Wereldoorlog.

Mocht het om personen met een **Amsterdamse** connectie gaan, sinds 2008 kan er in de Indexen van het Stadsarchief (<https://archieff.amsterdam/indexen/persons>) ook gezocht worden in de bron 'Tewerkgestelden', met 126.405 vermeldingen. Deze Index bevat de personen die zijn tewerkgesteld in Duitsland, gebaseerd op de namen die voorkomen op transportlijsten en loonstaten. Op een transportlijst is te zien wanneer iemand naar Duitsland is gegaan. De loonstaten geven aan waar iemand kwam te werken en/of hoeveel loon diegene ontving. In totaal 61.224 registraties van tewerkstellingen ook opgenomen op Oorlogsbronnen.nl.

In dit kader kan ook de bron 'Paspoortaanvragen' van diezelfde Indexen van nut zijn.

Als voorbeeld een loonstaat van Christiaan Frerichs (Amsterdam, 28 jan 1911 – 17 maa 2001) die noch voorkomt in de 'Collectie Arbeidsinzet', noch op Oorlogsbronnen.nl. Daarnaast zijn

De permanente tentoonstelling 'Alltag Zwangsarbeit 1938–1945'
Bron: www.ns-zwangsarbeit.de/presse-und-fotos Foto: Andreas Schoelzel

De voormalige barakken doen dienst als tentoonstellings-, evenementen- en onderwijslocatie, die u ook kunt bezoeken. Onder andere is er een interessante permanente tentoonstelling, waarin aan de hand van concrete voorbeelden het lot van diverse soorten dwangarbeiders wordt getoond (het zal niet verbazen dat de getoonde Nederlandse voorbeelden niet tot de schrijnendste behoren).

Het centrum is niet alleen te bezoeken, ook de website www.ns-zwangsarbeit.de biedt de nodige informatie. Op www.ns-zwangsarbeit.de/de/recherche vindt u voor onderzoeksvragen een beperkt aantal contacten. Ook is er een [onderzoekshandleiding](#) beschikbaar (helaas alleen in het Duits).

BILDUNGSPORTAL_{NS-ZWANGSARBEIT}

RECHERCHE ZUR NS-ZWANGSARBEIT ↓

in Archiven und
Onlinedatenbanken

Mijn eigen zoektocht

Mijn vader Theodoor Heinsman (Apeldoorn, 10 oktober 1916 – 12 maart 1971) stierf toen ik 18 was. Hij vertelde wel over zijn tijd tijdens de Tweede Wereldoorlog in Berlijn en zijn onderduikperiode daarna in Mijdrecht (waar we toen ik nog geen tien was nog eens op bezoek zijn geweest), maar echt geïnteresseerd daarin was ik niet.

Toen dat later wel zo was, kon ik hem niets weer vragen. Ik herinnerde me alleen dat hij niet zo'n slechte tijd moet hebben gehad en dat hij als huisschilder in een ziekenhuis zou hebben gewerkt. Zijn oudere broer Ab (Albert Heinsman; Apeldoorn, 5 december 1914 – Hilversum, 8 oktober 1999) is ook dwangarbeider in Berlijn geweest, maar dan tot het einde van de oorlog. Ook met hem heb ik er nooit echt over gesproken.

Wel waren er een paar kleine fotootjes van groepen mannen met hoeden (Theo is de kleinste man) en vond ik na het overlijden van mijn moeder in 2006 het oorlogspaspoort van mijn vader, met veel onduidelijke stempels.

Groepsfoto's gemaakt voor het GBI-Lager 38/39 in Berlin-Waidmannslust en voor het 'Berliner Schloss'

Omdat we vanaf het begin van deze eeuw regelmatig een weekje vakantie naar Berlijn gaan (en ook omdat ik begonnen was mijn familiegeschiedenis in kaart te brengen), begon de vraag op te komen: waar woonde en werkte hij in die stad.

Op een gegeven moment ontdekte ik in Berlijn-Schöneweide, ver van de gebruikelijke toeristische routes, het 'Dokumentationszentrum NS-Zwangsarbeit' (zie *hierboven*). Daar ontdekte ik ook de massaliteit en de diversiteit van het fenomeen dwangarbeid. Ook was ik in staat bij een medewerker de vraag neer te leggen of er in of via de archieven van het Zentrum iets over mijn vader te vinden zou zijn. Helaas bleek dat niet het geval te zijn, maar werd mij geadviseerd een onderzoeksvraag bij de 'International Tracing Service' van de 'Arolsen Archives' in te dienen. Helaas kwam daar toen ook niets uit.

Vervolgens heb ik het eigenlijk tot deze zomer laten liggen. Toen ik het paspoort van mijn vader nader ging bestuderen, ben ik nog eens naar de website van de 'Arolsen Archives' gegaan, waar het ondertussen mogelijk bleek om online te zoeken. Hieronder de resultaten van de achternamen Heinsman (5) en Heinsmann (8). Helaas niet op nationaliteit te filteren (de eerste vier Heinsmann's zijn geen Nederlanders en ook geen familie).

Signature	Nachname	Vorname	Geburtsname	G e b u r t	Geburtsdatum	Prisoner #
1.1.12.2 - Akten mit Namen ab HARTOGS	HEINSMAN	ANNA DOORTJE			03/12/1919	262
2.2.2.1 - Kriegszeitkartei (Melde- und Registrierkarten, Arbeitsbücher, individueller Schriftverkehr)	HEINSMAN	HENRICUS JACOBUS ALB			06/21/1910	
2.1.5.1 - Dokumente ohne zugeordnete Signatur	HEINSMAN	Theodor		Apeldoorn	10/10/1900	
7.5.18 - Staatsarchiv Bremen	HEINSMAN	JOHANNES				
7.5.18 - Staatsarchiv Bremen	HEINSMAN	Johannes Mathias		Rotterdam	01/08/1914	

Signature	Nachname	Vorname	Geburtsname	G e b u r t	Geburtsdatum	Prisoner #
2.1.1.1 - Informationen verschiedener Art	EDALSTEIN	Heinsmann			09/07/1879	
2.1.1.1 - Informationen verschiedener Art	HEINSMANN	Charles			11/07/1909	
2.1.1.1 - Informationen verschiedener Art	HEINSMANN	Hedwig			11/23/1906	
2.1.1.2 - Informationen über Ausländer, die sich während des Kriegs im Kreis SCHWÄBISCH GMÜND aufhielten	HEINSMANN	Veronika			03/01/1884	
2.1.2.1 - Nationalität/Herkunft der aufgeführten Personen: Niederländisch	HEINSMANN	Jan		Duisburg	06/05/1912	
2.1.2.1 - Nationalität/Herkunft der aufgeführten Personen: Niederländisch	HEINSMANN	Hendrik		Rotterdam	06/12/1916	
2.1.2.1 - Nationalität/Herkunft der aufgeführten Personen: Niederländisch	HEINSMANN	Reinier		Rotterdam	01/05/1924	
7.5.20 - Landesarchiv Berlin	HEINSMANN	Theodor			10/10/1900	

Het gaat in chronologische volgorde naast mijn vader Theo(oor) Heinsman om:

- Hendrikus Jacobus Albertus (Apeldoorn, 21 jun 1910 – 12 sep 1977);
- Arend Jan Heinsman (Duisburg, 5 jun 1912 – 16 sep 1979);
- Mathias Johannes Heinsman (8 jan 1914 - ??);
- Hendrik Heinsman (Rotterdam, 12 jun 1916 – 2005?);
- Anna Doortje Heinsman ('s-Gravenhage, 1919 -??);
- Reinier Wouterus Heinsman (Rotterdam, 5 jan 1924 – Albrandswaart, 31 dec 2002);
- Johannes Heinsman (??)

(De eerste is zijn oudste broer, de volgende vier mannen zijn achterneven van hem; Anna Doortje is de dochter van een achterneef van hem – zij was geen dwangarbeidster).

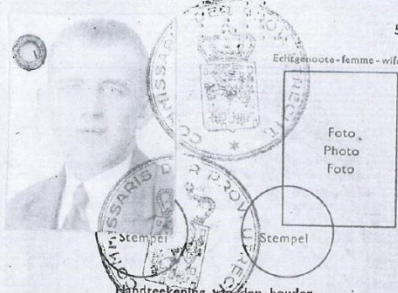
Ook de 'Arolsen Archives' zijn, net als de 'Collectie Arbeidsinzet', niet volledig en nog niet volledig gedigitaliseerd. Zo ontbreekt zijn broer Ab, maar ook zijn neef Matthias Johannes (Martin) Heinsman (Lippinghausen, 17 feb 1908 – Oetinghausen, 8 dec 1967).

Die laatste heeft – hoewel geboren en wonend in Duitsland – zijn hele leven de Nederlandse nationaliteit behouden (zelfs zijn zoon Fred blijft tot zijn huwelijk in 1957 Nederlander). Niet

alleen 'vervult' Martin in de jaren '30 zijn dienstplicht in Nederland, in de oorlog moet hij ook aan de slag als Nederlandse dwangarbeider.

De vreemde vermelding van Theo's geboortedatum in beide documenten is waarschijnlijk te verklaren uit de ongebruikelijke notatie van zijn geboortedatum in zijn paspoort: 1900 zestien.

SIGNALEMENT — DESCRIPTION.	
Plaats en datum van geboorte Lieu et date de naissance Place and date of birth	Apeldoorn 10 October 1900 zestien
Woonplaats Domicile	Soest
Gelaatsvorm Visage Face	ovaal
Kleur der oogen Couleur des yeux Colour of eyes	blauw
Kleur der haren Couleur des cheveux Colour of hair	donkerblond
Bijzondere kenteekenen Signes particuliers Special marks	—

	
	
Handteekening van den houder Signature du titulaire — Signature of bearer	
en van zijne echtgenoot et de sa femme — and of his wife	
Kinderen — enfants — children Naam — leeftijd — geslacht Nom — âge — sexe Christian Name — age — sex	

Theo was huisschilder, ongetrouwd en met zijn vader en stiefmoeder in 1935 verhuisd van Apeldoorn naar Soest. In het 'Adresboek voor de Gemeente Soest' van 1940, wordt hij (net zijn broer Ab) vermeld als zonder beroep en nog thuis wonend.

Heinsman, A., zonder ber., R.K., Schrikslaan 34.
Heinsman, L. Jac., schilder, R.K., Schrikslaan 34.
Heinsman, Th., zonder ber., R.K., Schrikslaan 34.

Het is aannemelijk dat hij als werkloze onder het verscherpte bewind eind 1941 ervoor gekozen heeft in Duitsland te gaan werken (in plaats van een verplichte arbeidsdienst in Nederland). Uit latere correspondentie van zijn broer blijkt dat in die beginperiode de omstandigheden in Berlijn nog niet zo veel slechter waren dan thuis. Zo kon Theo ook op verlof naar Nederland gaan.

In september 1940 krijgt hij een paspoort (alleen voor Duitsland) dat twee jaar geldig is. Uit de (onduidelijke) stempels blijkt niet dat hij er vóór december 1941 mee heeft gereisd. Dat komt overeen met de twee hierboven genoemde resultaten van de 'Arolsen archives': een overzicht van aankomst en vertrek van Nederlanders in een Lager in Berlin-Waidmannslust en (via het Landesarchiv Berlin) zijn 'Meldekarte'.

Nationalität: Holländer		ITS 208			
Lfd. Nr.	Vorname Zuname	geb. am in	hier gemeldet seit	letzte Wohnung	verzogen am nach (Ort)
606	Gabriel Havermanns	13.12.98 Oud Vosmaer	11.11.41	Bln. Waidmannslust Zabel-Krüger-Damm 38/39	15.11.41 Oud Vosmaer (Holland)

(.....)

623	Willelm Heiligers	0. 8. 84 Amersfoort	18.12.41		Lengden/Hl
624	Theodor Heinsman	10.10.00 Apeldoorn	18.12.41	dto.	6.10.43 Svest/Hollo

Vater:		II			
Mutter:				Heinsman	
Ehemann:				(Name)	
Staatsangehörigkeit: <i>Holland</i>		Beruf: <i>Malor</i>			
Paß des Staates: <i>- 11 - 252287</i>		Aufenthaltsanzeige gefertigt am: <i>7. 1. 42</i>			
ober Paßen-Paß: <i>A. 10. 9. 41</i>		Aufenthaltsarten:			
Vorname (bei Frauen auch Nachname)	Nam- Stand	geb. am tag monat jahr	Geburts- ort und Kreis	Rel.	Bemerkte
<i>Heinsman</i>	<i>Malor</i>	<i>10. 10. 00</i>	<i>Apeldoorn Holland</i>	<i>Ref</i>	
Wohnungen			Untermieter, Hausangestellte usw.		
Datum des Zuzugs	Strasse, Nr.	Datum des Zuzugs	Strasse, Nr.	Familien- und Vorname (bei Frauen auch Geburtsname)	Geburtsort und -ort
<i>Fr. 6 18. 12. 41</i>	<i>Poort Holland.</i>				
	<i>Zabel Krüger-Damm</i>	<i>10. 10. 00</i>	<i>Apeldoorn</i>	<i>Heinsman</i>	<i>9/11. 41</i>
<i>6. 10. 43</i>	<i>Svest, (Hollo)</i>				

Van 18 december 1941 tot 6 oktober 1943 verblijft Theo in het 'GBI-Lager 38/39' aan de Zabel-Krüger-Damm 30-74 in Berlin- Waidmannslust (in het huidige District Reinickendorf). Na de oorlog is hier een bejaardentehuis gebouwd, zodat er niets meer van het kamp zelf over is.

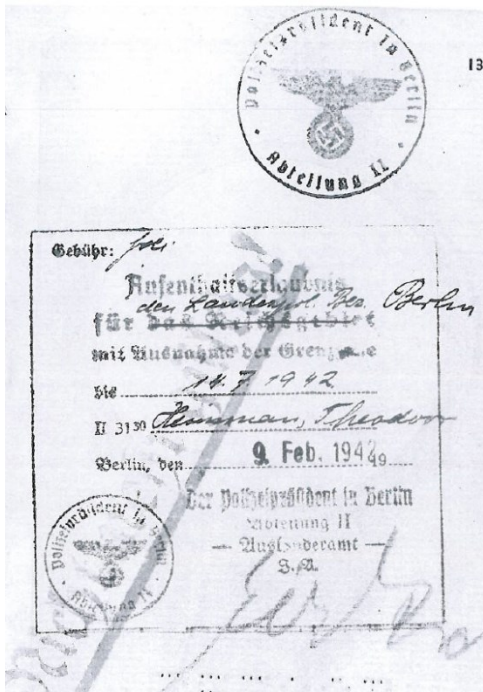
GBI staat voor '[Generalbauinspektor für die Reichshauptstadt](#)' (Algemene Bouwinspecteur voor de Rijkshoofdstad), een speciale autoriteit die in 1937, onder meer op bevel van Hitler, werd opgericht om Berlijn om te vormen tot de 'Wereldhoofdstad van Germania'. Deze autoriteit stond onder leiding van Albert Speer, de latere Rijksminister van Bewapening en Munitie. In zijn rol als GBI onderhield Speer een aantal kampen in het stadsgebied van Berlijn.

GBI Lager 38/39 bestond uit twee met elkaar verbonden twee kampen. Het is op zijn laatst gebouwd in november 1941. Het is dus heel goed mogelijk dat Theo een van de eerste

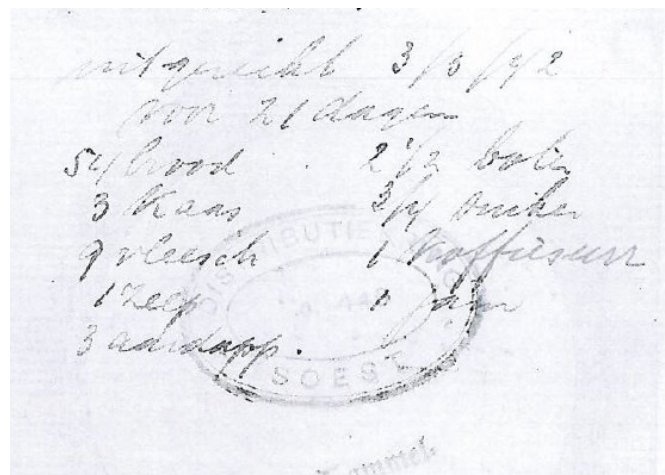
geïnterneerden in het kamp was. Voor het kamp, of als onderdeel van het kamp, werd in een helling ook een tunnel voor ongeveer 200 personen gebouwd. In 1945 bestond het kamp nog uit minimaal acht arbeidersbarakken en nog enkele functionele barakken. Het werd bezet door meer dan 1.100 mensen.

Maar dat heeft mijn vader dus niet meer meegemaakt. Net op tijd voor de massale bombardementen op Berlijn, besluit hij niet terug te keren van verlof en onder te duiken.

Interessant is de ook tijdens de oorlog voortgaande bureaucratie (wat voor onderzoekers nu natuurlijk interessante mogelijkheden biedt). Herhaaldelijk moet zijn verblijfsvergunning ('Aufenthaltserlaubnis nur für Berlin') worden verlengd en in 1942 moet ook zijn pas worden verlengd. Dat laatste kon buiten Nederland alleen bij de Zweedse ambassade.

Helemaal opmerkelijk is dat bij zijn verlof in 1942 door het Distributiekantoor in Soest in zijn paspoort wordt aangetekend op hoeveel levensmiddelen hij recht heeft.

Nu ik weet waar mijn vader heeft gewoond, ben ik vooral benieuwd waar hij gewerkt heeft. Dat moet in een ziekenhuis zijn geweest, waar hij relatief goed behandeld is (zo kon hij daar mee-eten en een deel van zijn broodtoelage delen met zijn broer Ab).

Er staan dus nog verschillende onderzoeksvragen uit.

Zo kwam het (toevallig vlak bij Theo's Lager gelegen) archief van het District Reinickendorf tot de conclusie dat het ziekenhuis zeer waarschijnlijk het RK St. Dominikus-Stift in Berlin-Hermsdorf zou zijn. Ook daar zijn weer archieven overgebleven....

Bron: brochure '100 Jahre Arenberger Dominikanerinnen in Berlin-Hermsdorf'

Ik ben dus nog lang niet klaar met mijn zoektocht – maar dat blijft natuurlijk altijd zo als je bezig bent met je familiegeschiedenis. Het is daarom mooi dat steeds meer archieven, zoals dat van de 'Collectie Arbeidsinzet' gedigitaliseerd worden en doorzoekbaar worden gemaakt.

O.a. is gebruik gemaakt van:

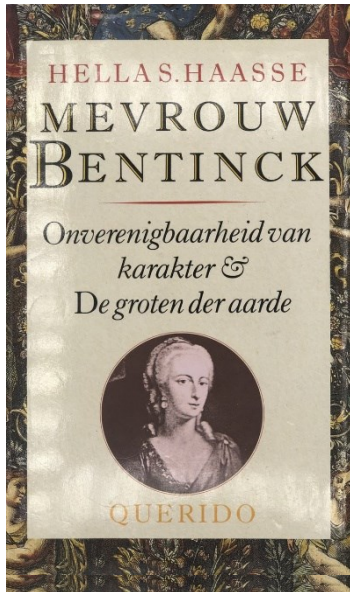
- <https://historiek.net/gegevens-over-nederlandse-dwangarbeiders-woii-online-doorzoekbaar>
- www.hilversumindeoorlog.nl
- www.oorlogsbronnen.nl
- <https://gridvl.org> ('Graven in de vuurlinie')

Literatuur & Genealogie

Dik Jager

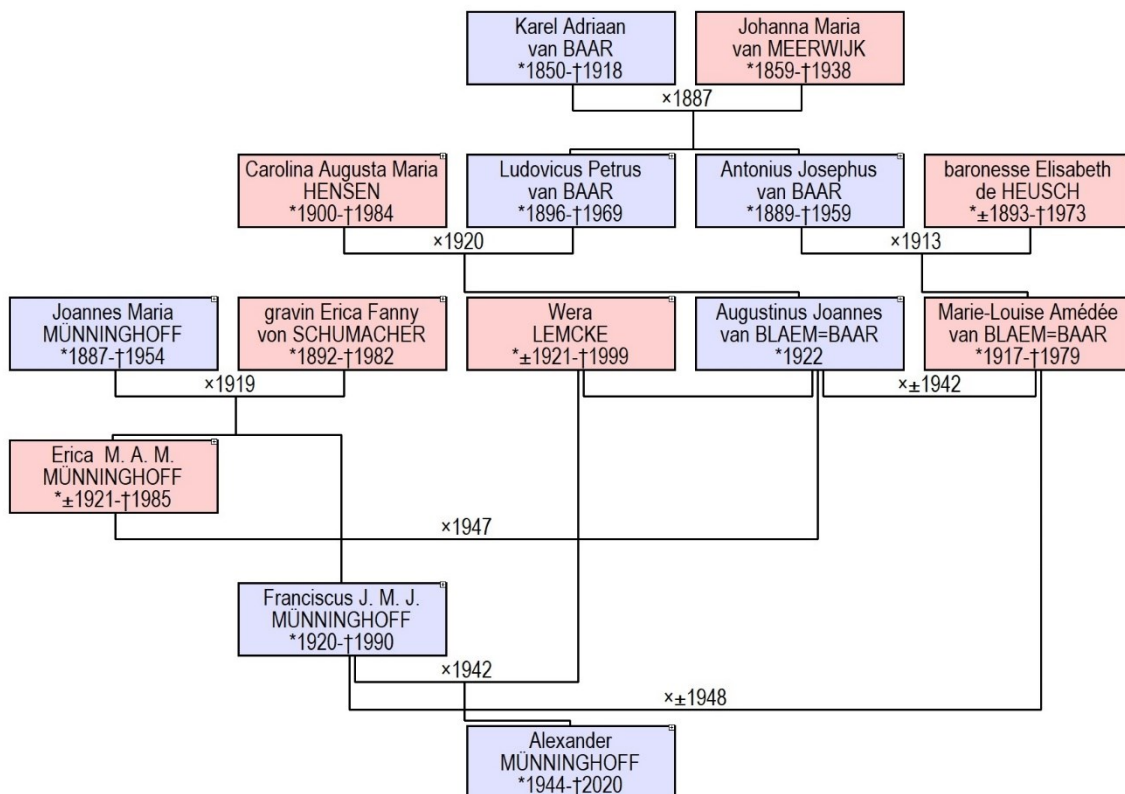
INTRODUCTIE

In veel romans is sprake van min of meer ingewikkelde familieverbanden. Zeker in wat soms denigrerend wordt bestempeld als streek- of familieroman. Ook in literaire historische romans komen vaak complexe dynastieke verhoudingen aan de orde. Vaak ontbreekt in deze boeken een schematisch overzicht tussen alle personen in de vorm van een getekende stamboom. Het opnemen van een dergelijk schema voorkomt het vervelende terugbladeren om relaties weer duidelijk te krijgen.

In de oudere historische romans van Hella S. Haasse, zoals **'Het woud der verwachting'** en **'De familie Bentinck'** (afbeelding 1) zou een overzicht van de familieverbanden verhelderend werken. Enkele jaren geleden las ik **'De Stamhouder'** van Alexander Münninghoff. In dit werk over de laatste loten van de stamboom van deze familie staat geen enkel genealogisch overzicht! En dat heeft het zeker nodig. Zijn vader Frans had drie relaties, o.a. met de echtgenote (en nicht) van een aangetrouwde oom.

In het onderstaande geneagram is dit overzichtelijk gemaakt.

Deze lacune heb ik uit liefhebberij maar opgevuld, vergezeld van een korte bespreking van het boek. Vervolgens bleken enkele andere boeken die ik de afgelopen tijd las, ook geschikt voor

geneagrammen. Veel moderne schrijvers en schrijfsters zoeken blijkbaar hun wortels of doorspekken hun romans met (auto)biografische gegevens. Het blijven romans, dus wat hun (voor)ouders dachten, ontspruit aan hun verbeelding.

LICHTER DAN IK

Dit artikel gaat over het boek 'Lichter dan ik' van Dido Michielsen uit 2019.

Het is het verhaal van en over haar Indische betovergrootmoeder. De schrijfster bezit alleen een portretje van deze vrouw; haar naam is onbekend. In de familie doen twee verhalen de ronde: zij is een prinses geweest óf zij is een arm meisje. Daarom is dit verhaal geen biografie, maar een roman waarin met de historische familiebetrekkingen gespeeld kan worden.

Het boek staat in 2020 op de longlist van de Libris Literatuurprijs en krijgt in hetzelfde jaar de Boekhandelsprijs.

In een gewijzigde vorm is dit artikel verschenen in De Twee Kwartieren, genealogisch tijdschrift van de afdeling Kempen- en Peelland.

De Njai

Na de Franse overheersing krijgt Nederland zijn kolonie weer terug. Militairen, planters en ambtenaren komen in Indië in een samenleving waarbij voor deze Europeanen een vrouwentekort heerst. In 1860 zijn er in Indië 623 vrouwen die in Nederland geboren zijn op de circa 22.000 Europeanen. Door de regering wordt al eeuwen oogluikend het 'Indische concubinaat' toegestaan. Europese mannen hebben een relatie met Indische, Japanse of Chinese vrouwen. Deze heten 'njai' ('zusje'). In feite zijn het slavinnen (tot slaaf gemaakten) die als handelswaar gebruikt, uitgeleend en afgedankt kunnen worden. In de kazernes leefden de njai tussen de militairen. Eeuwen lang verbiedt de Nederlandse regering een huwelijk tussen njai en Europeaan. Halverwege de 19de eeuw wordt de positie van de njai iets beter; er is dan sprake van wederzijds 'goedvinden'. Maar de njai kan evengoed met haar kinderen weggestuurd worden. Een huwelijk met een militair is schadelijk voor zijn carrière; het vindt dan plaats na zijn pensionering. In het boek is een **njai Isah** de hoofdpersoon.

Nederlands-Indië

De roman speelt in de koloniale tijd (2de helft 19de eeuw) op het eiland Java in het toenmalige Nederlands-Indië. Daarom zijn de plaatsnamen van toen gebruikt: Batavia (het huidige Jakarta), Djokja (Jogjakarta) en Poerwokerto (Purwokerto).

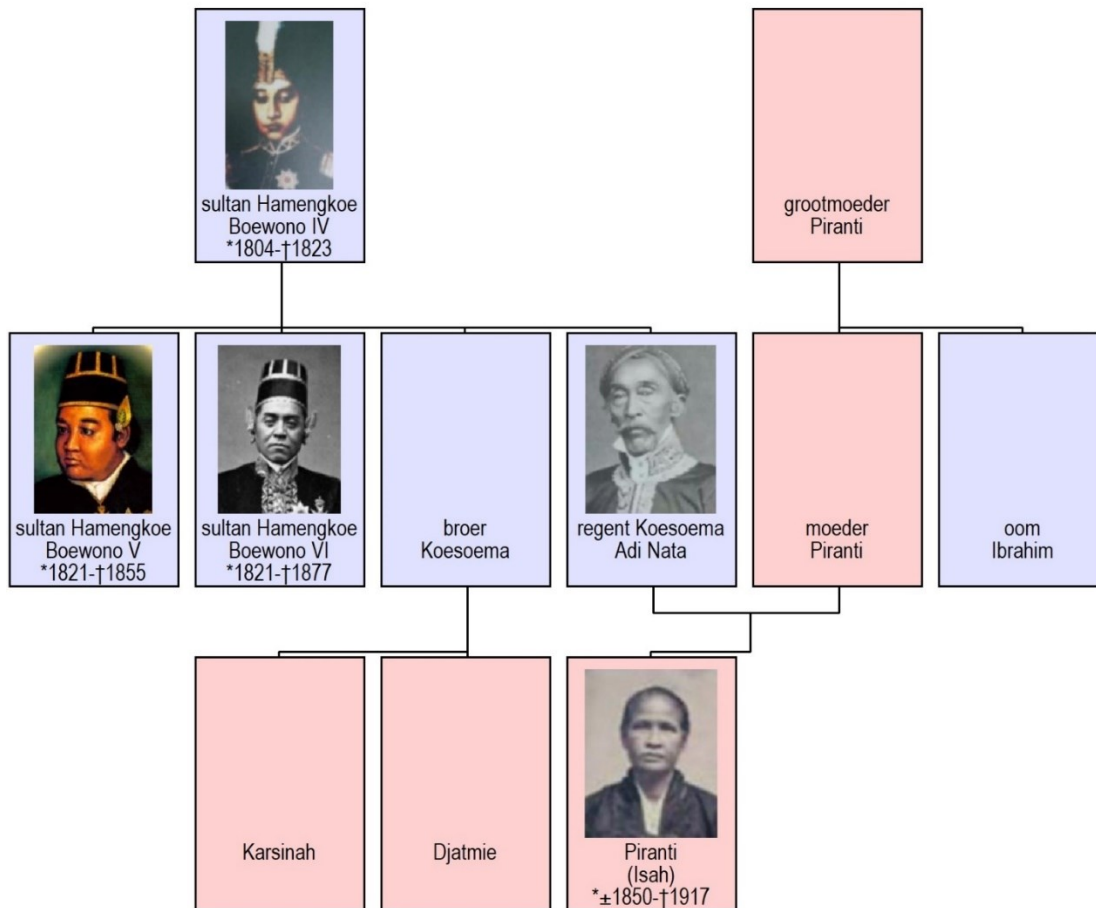
In het boek komen veel Maleise woorden voor (woordenlijst achterin) die de roman een Indische sfeer geven. De hoofdstukken dragen Maleise titels, met vertaling eronder.

Proloog

Het boek begint met de verantwoording van de inlandse Tjanting Wiggers. De 60-jarige Isah vertelt haar levensverhaal aan Tjanting. Deze wil het gaan opschrijven. Haar man Ferdinand Wiggers is journalist en heeft ook enkele boeken geschreven. Tjanting stelt daarom voor dat hij het leven van Isah beschrijft; maar dat wil Isah niet. Tjanting heeft het geluk als njai dat Ferdinand na hun derde kind met haar trouwt. Hij heeft haar al eerder lezen en schrijven in het Nederlands geleerd. Beide vrouwen zijn vriendinnen geworden, hoewel ze veel in jaren schelen.

Isah's verhaal

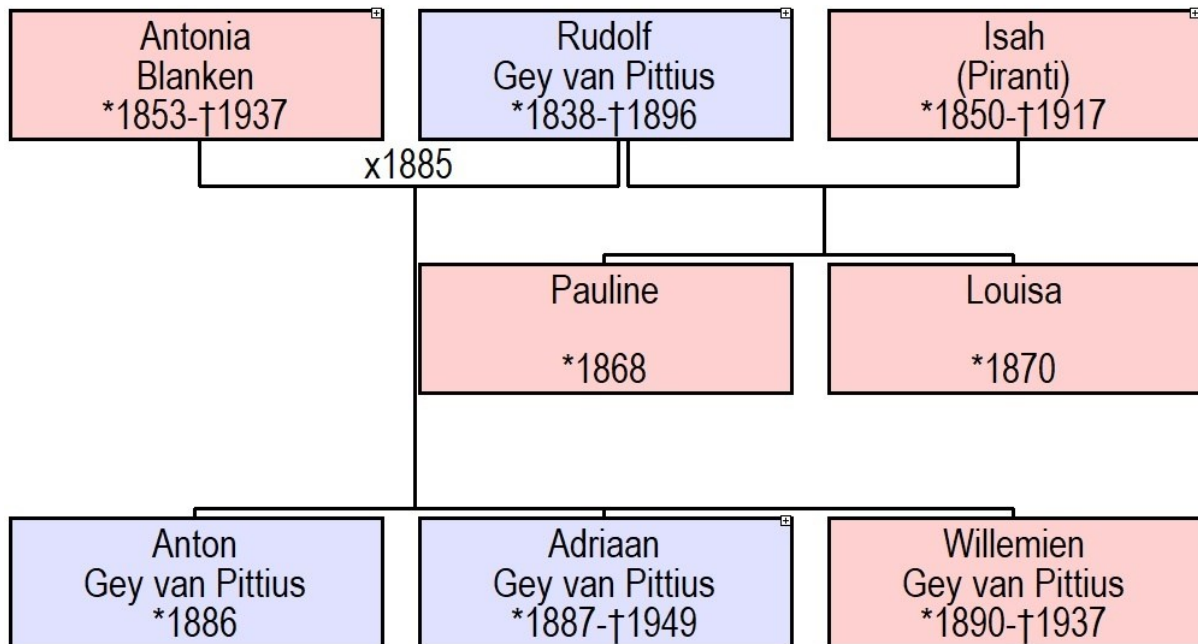
De jonge Isah die dan nog Piranti heet, woont en speelt met twee vriendinnetjes in de kratong (paleis) van de sultan van Djokja (zie rechtsonder op afbeelding hieronder). De drie meisjes zijn familie van de sultan. Alleen is de moeder van Piranti – klermaakster van het hof - niet als bijvrouw erkend door diens broer. Zij is zeer bedreven in het batikken, het verven van kledingstukken met motieven die hangen van de sociale status van de drager. Al gauw merkt Piranti dat haar vriendinnetjes boven haar staan en dat zij geen rechten heeft. Haar aan opium verslaafde lievelingsoom Ibrahim is een vrijgevochten man, die het vaak aan de stok heeft met het (Nederlands) gezag.

Omdat Piranti niet door haar moeder uitgehuwelijkt wil worden, knoopt ze in het geheim betrekkingen aan met de Nederlandse officier Rudolf Gey, voluit Adriaan Rudolf Willem **Gey van Pittius**.

Hij komt in 1857 als militair naar Indië en na een tijd in Batavia wordt hij naar Djokja overgeplaatst. Zij vindt hem erg interessant en wordt in het geheim zijn njai. Zij zorgt voor het huishouden en is zijn minnares. Hij geeft haar een andere naam: Isah. Onder haar vallen dan 'kokki' en de wasbaboe Midjah, die beiden niet in het huis wonen, maar in de kampong.

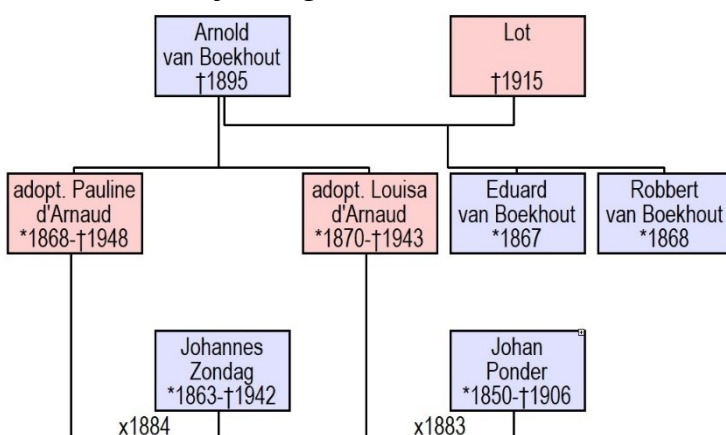
Een bevriend echtpaar is Arnold van Boekhout en zijn Indische vrouw Lot. De laatste voelt zich boven Isah staan. Na enige tijd raakt Isah in verwachting en in 1868 wordt Pauline geboren, een paar jaar later gevolgd door een tweede dochter Louisa. Hun moeder heeft een donkerder huidskleur dan haar dochters; daarmee is de titel van het boek verklaard. Gey weigert de kinderen te erkennen, laat staan met zijn njai te trouwen. Isah komt erachter dat Gey naar Nederland gaat voor een huwelijk met een Hollandse vrouw. Dat betekent dat er geen plaats meer voor haar en haar niet-erkende kinderen is in het huis van Gey.

Dan komt Van Boekhout met het voorstel om de twee zusjes te adopteren, zodat ze ingeschreven kunnen worden in de Burgerlijke Stand en niet als bastaardmeisjes zullen opgroeien. Gey steunt hen financieel. Omdat Arnold en Lot zelf al twee zoontjes hebben, vragen zij Isah of deze als baboe bij hun in wil trekken en voor de meisjes wil zorgen.

Afspraak is dan wel dat zij niemand vertelt – zeker de meisjes niet - dat zij hun moeder is. Na lang aarzelen stemt Isah toe. Arnold schrijft de twee onder hun eigen voornamen in bij de Burgerlijke Stand met als familienaam **d'Arnaud van Boeckholtz**; op te vatten als [uit het huis] van Arnold van Boekhout. Op deze manier zijn de meisjes geen erfgenaam.

Enige jaren later is haar taak voltooid en gaan haar twee dochters al jong hun eigen weg. Eerst gaan ze naar een klooster in Batavia. Vervolgens trouwen ze als tiener met Indische mannen, die beiden een njai als (groot)moeder hebben.

Isah wordt 'doorgegeven' aan verre familieleden van Arnold: aan Jan en Margreet Brouwer met hun zoon Jantje. Hij moet de suikerplantage van zijn familie leiden, maar heeft geen ervaring met en oog voor het land en zijn bewoners. Dat houdt in dat Isah van Djokja helemaal naar Poerwokerto moet gaan. Ze krijgt een naar leven als baboe voor Jantje in dit gezin.

De Javaanse opzichter Kampret die op de suikerplantage werkt, wordt een vriend van haar. In een krant leest ze over de huwelijken van haar dochters: Pauline met **Johannes Laurens Zondag** en Louisa met **Johan Alexander Nicolaas Ponder**. Hij vindt dat Isah op zoek moet

gaan naar haar dochters. Isah verlaat de Brouwers en gaat weer naar Djokja. Ze vindt daar onderdak bij Midjah. Ze voorziet in haar levensonderhoud door kruiden te verkopen op de markt en door het maken en verkopen van indigoverfstof voor het batikken van stoffen. Haar moeder is per slot van rekening een batikster geweest. Het duurt jaren voordat ze het geld voor de reis naar Batavia bij elkaar heeft. Na dagen in de trein komt ze daar aan. Maar van haar dochters geen spoor. Isah vindt werk bij de moestuinen voor het leger. Overgebleven groenten verkoopt ze op de markt. Daar leert ze de kokki van de familie Wiggers kennen, die haar introduceert bij Tjanting en Ferdinand.

Nawoord

In het laatste hoofdstukje vertelt Tjanting Wiggers hoe het met Isah en haar verhaal afloopt. Na Isah's overlijden besluit Tjanting het verhaal als boek uit te geven, in de hoop dat het misschien Pauline en Louisa onder ogen komt. En om op deze manier "de talloze njai een stem te geven die in vergetelheid raken omdat het beter is Europees te zijn". Het zijn "de naamloze moeders van duizenden Indo-Europeanen en hun nageslacht dat lichter is gekleurd dan zij".

Geheimen

Het verhaal bevat een aantal geheimen: de afstamming van Isah van een sultan, het samenwonen met Gey en het moeder zijn van Pauline en Louisa. Bovendien belicht het de oogluikend toegestane geheime familierelaties tussen Nederlandse mannen en hun kinderen bij inlandse vrouwen.

Fictie en feiten

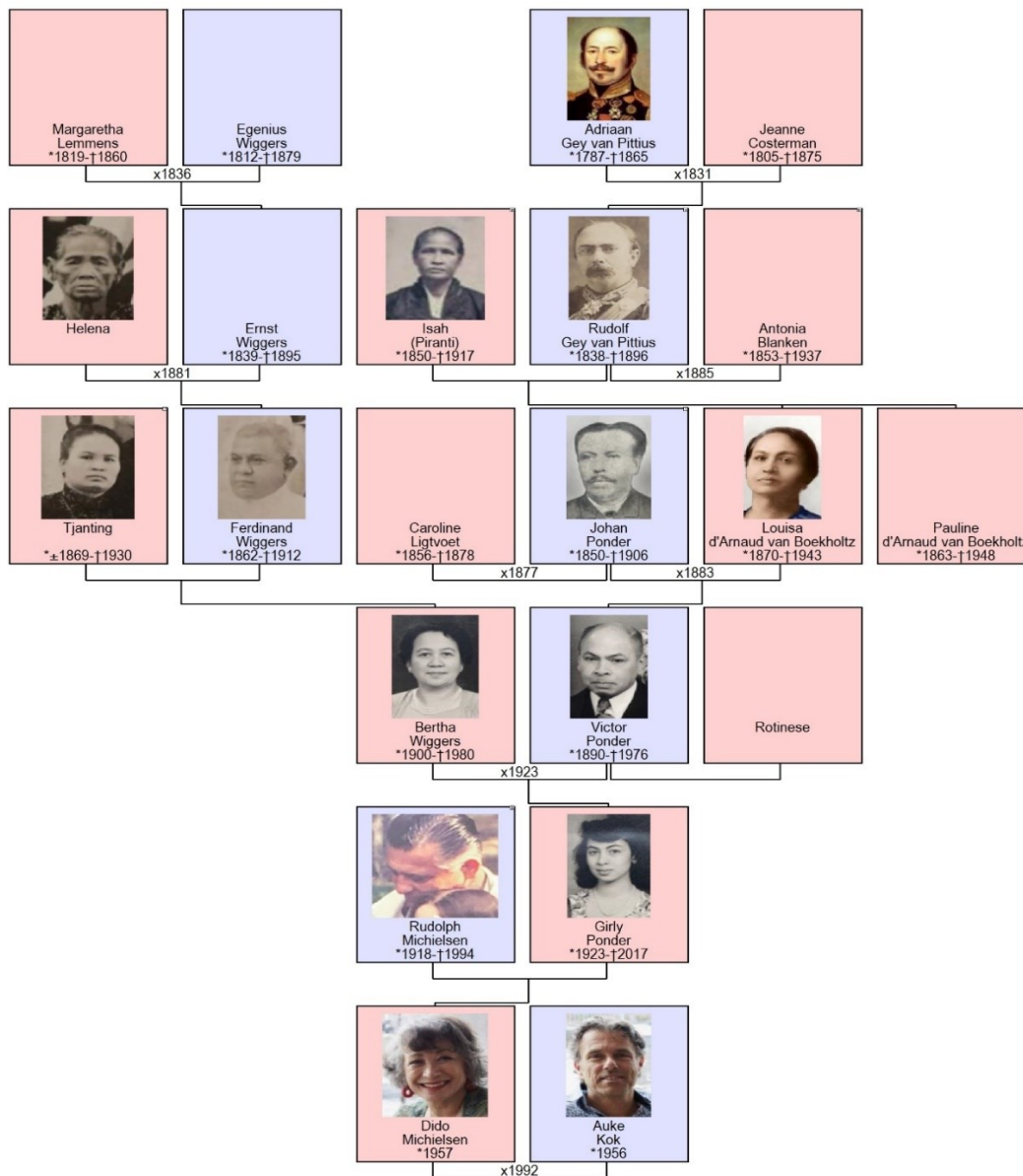
Ferdinand en Tjanting Wiggers zijn in werkelijkheid ook overgrootouders van de schrijfster. Ferdinand schrijft in 1904 het boekje Tjerita Njai Isah (Het verhaal van njai Isah). Toeval? Ook de dochter van een Indonesische gids die de schrijfster vergezelt bij een reis naar Poerwokerto heet zo. Aan deze twee personen ontleent zij de naam van haar hoofdpersoon.

Rudolf Gey van Pittius heeft het tot luitenant-generaal gebracht en is als zodanig van 1885-1893 commandant van het Nederlands-Indisch leger. Sinds 1882 is hij adjudant van koning Willem III.

Hij blijkt een ervaren militair die evenals zijn gelijknamige vader de Militaire Willems Orde (3de klasse) heeft ontvangen. Zijn achterkleindochter trouwt toevallig ook met een Rudolph.

Over de familie **Van Boekhout** heb ik niets in digitale bronnen kunnen vinden. De schrijfster wil hier niets over kwijt. Er woont in die tijd inderdaad een familie **d'Arnaud van Boeckholtz** op Java. Zo krijgt het echtpaar Dirk d'Arnaud van Boeckholtz en Johanna Wilhelmina Postema in de periode 1855-1862 een aantal kinderen in Soerabaja. De stamvader is François van Boeckholtz uit Heerewaarden. Hij arriveert als militair in 1774 en wordt later koopman en gouverneur van Banda.

Ter wille van het verhaal zijn enkele data aangepast: Pauline ziet in werkelijkheid 5 jaar eerder het levenslicht en Gey trouwt pas in 1885 met zijn Hollandse vrouw, dus als de meisjes al getrouwd zijn. Een overzicht van de historische personen staat hieronder.

Een aantal familiefoto's is welwillend afgestaan door de schrijfster. Haar vader, een KNIL-militair, heeft van 1942 tot 1945 als krijgsgevangene in Tokio dwangarbeid moeten verrichten. Dat heeft hem - zoals zovelen - beschadigd. Toen Dido Michielsen 8 jaar was, zijn haar ouders gescheiden.

Eind 2022 verschijnt als vervolg op deze roman het boek 'Engel en kinnari'. In 'Lichter dan ik' zoekt de moeder haar kinderen. Het tweede boek is een verslag van de zoektocht van dochter Louisa naar haar moeder.

Boeken over de njai

Reggie Baay: De Njai – het concubinaat in Nederlands-Indië (2008)

Barney Agerbeek: Njai Imen (2014)

Ferdinand Wiggers: Tjerita Njai Isah (1904)

Suze Zijlstra: De Voormoeders (2021)

Maya Sutedja-Liem: De roos van Tjikembang en andere verhalen (2007)

Dido Michielsen: Engel en kinnari (2022)

Gebruikte internetadressen:

<https://en.wikipedia.org/wiki/Njai>

<https://www.wiewaswie.nl>

<https://www.historien.nl/de-njai-de-slavinnen-van-indie/>

<https://www.reggiebaay.nl/website/recensies/de-njai/>

<https://igv.nl/de-njai-en-andere-indische-stammoeders/>

<https://www.didomichielsen.nl/>

Matthijs Mouw, een Gotlandse schipper en koopman in Amsterdam

Els Vermij en Willem-Jan van Grondelle

'Mijn van harte zeer beminde vrouw, ik hoop dat je mijn vertrekbrief van 30 november jongstleden uit Cork met blijdschap hebt ontvangen. En je zult vast ook blij zijn met deze brief met het bericht dat ik God zij gedankt op 30 december behouden op Sint Eustatius ben aangekomen.' Dat schreef schipper Matthijs Mouw op 12 januari 1758 vanuit Sint Eustatius aan zijn vrouw Elsje Smit in Amsterdam.¹ Hij was met zijn schip *Herstelder* twee maanden daarvoor uit Amsterdam vertrokken voor een reis naar West-Indië om daar handel te drijven. Hij besloot zijn brief met: 'Ik hoop je met de genade van God binnenkort weer te zien. Ik kan nog geen tijd noemen, maar ik denk in de maand april.'

Wie was deze Matthijs Mouw? Kwam hij inderdaad heelhuids aan in Amsterdam? In dit artikel beschrijven we de lotgevallen van deze Gotlandse emigrant en zijn nakomelingen in Amsterdam.

Afkomstig uit Gotland

Matthijs Mouw werd in 1721 geboren in Visby (Gotland).² Zijn vader Daniel Mau was koopman, zijn moeder Maria Elisabeth Reich was de dochter van een Duitse immigrant, die in Visby notaris werd. Tien maanden na Matthijs' geboorte overleden zijn beide ouders; zij werden beiden op 21 januari 1722 begraven.³ Matthijs en zijn vijf jaar oudere zus Anna Maria werden toen wees. Matthijs heeft zijn ouders dus nooit gekend.

Na het overlijden van de ouders werd zoals gebruikelijk een boedelinventaris opgemaakt, met Anna Maria en Matthias als enige erfgenamen.⁴ Uit de boedelbeschrijving komt een beeld naar voren van een redelijk welarend, maar niet bepaald rijk koopmansechtpaar. Zij bezaten een huis met twee verdiepingen met erf en tuin, en de inboedel omvatte naast de

¹ Dutch Prize Papers, <https://prizepapers.huygens.knaw.nl/>.

² Visby domkyrkoförsamlings kyrkoarkiv, Födelse- och dopböcker SE/ViLA/23085/C I/4 s. 41. In Gotland werd zijn naam gespeld als Mau, in Amsterdam als Mouw, maar ook als Mauw, Maouw, Maow.

³ idem, 153.

⁴ Bouppreckning, Rådhusrätten-Magistratens i Visby stad arkiv (SE/ViLA/20252) Volym F 2 A:4, nr 59a.

gewone 'potten en pannen' ook enkele kostbare sieraden, zilver, en een boekenverzameling van 35 boeken. Verder was sprake van een aanzienlijk aantal crediteuren; vader Daniel bleek bij zijn overlijden meer schulden te hebben dan bezittingen. De boedel werd bij publieke verkoop verkocht aan de meestbiedenden, en uit de opbrengst van de veiling kon een deel van deze schulden worden terugbetaald. De verdeling van deze opbrengst had veel voeten in aarde; pas in 1730 kon de regeling van de nalatenschap worden afgerond. Bij wie Matthias en zijn zus werden ondergebracht en waar hij opgroeide, vermeldt de boedelbeschrijving helaas niet.

Matthias ging al jong naar zee, en rond zijn twintigste kwam hij in Amsterdam terecht. Daar monsterde hij in maart 1743 aan als matroos op het schip de *Vrouw Johanna Galeij*, schipper Jacob Knecht, voor een reis naar Salou aan Spaanse Oostkust, waar een lading brandewijn en kurk werd ingeladen.⁵

Twee huwelijken

Enkele jaren later, in 1747, trouwde Matthijs in Amsterdam met de in Amsterdam geboren Maria Nieuwenhof. Hij was toen 26 jaar oud, zij 18. Nog in datzelfde jaar kregen ze een zoontje, dat vernoemd werd naar Matthijs' vader: Daniël Matthijs. Krap twee jaar later overleed Maria, kort na haar 21ste verjaardag.

Matthijs hertrouwde in 1751 met Elsje Smit, ook afkomstig uit Amsterdam en 26 jaar oud. Elsje was weduwe van Marten Bakker, een zeeman uit Kalundborg in Denemarken. Marten Bakker was enkele maanden na zijn huwelijk met Elsje Smit in 1747 als tweede luitenant op het VOC-schip *Slooten* vertrokken naar China, en op deze reis ergens tussen Batavia en China overleden.⁶ Elsje Smit, was een dochter van Jan Jansz Smit, koopman en poorter. Door zijn huwelijk met poortersdochter Elsje kon Matthijs Mouw zich laten inschrijven als poorter van Amsterdam, en dat deed hij op 14 september 1756, ruim vijf jaar na hun huwelijk en vlak voordat hij voor het eerst als schipper zou uitvaren.⁷

Matthijs en Elsje trouwden buiten gemeenschap van goederen. Bij hun huwelijk werden huwelijkse voorwaarden opgesteld. Uit de tekst daarvan blijkt dat Matthijs weliswaar wat meubilair en andere inboedel – ter waarde van f 300 gulden – bezat, maar dat Elsje aanzienlijk meer inbracht. Haar bezittingen werden getaxeerd op 6.000 gulden, waaronder een winkel en winkelwaren ter waarde van 1.000 gulden, 4.000 gulden aan contant geld, en goud en juwelen.⁸

Matthijs en Elsje kregen twee zoontjes, van wie de eerste al na drie maanden overleed. Alleen de jongste zoon, evenals het overleden oudste zoontje Jan genaamd, bereikte de volwassen leeftijd.

⁵ Stadsarchief Amsterdam (SAA), toeg.nr. 5075, inv.nr. 12146, akte 1366 d.d. 26 september 1743.

⁶ SAA, toeg.nr. 5075, inv.nr. 12803, akte 677, d.d. 20 november 1750; inv.nr. 12809, acte 309 d.d. 30 mei 1752.

⁷ SAA, toeg.nr. 5033, inv.nr. 25 '22' fol. 42.

⁸ SAA, toeg.nr. 5075, inv.nr. 12902, akte 60 d.d. 24 februari 1751.

Van matroos tot schipper op West-Indië

Na de reis in 1743 klom Mouw langzaam op van matroos tot schipper. Zo voer hij in 1751, een half jaar na zijn huwelijk met Elsje Smit, als onderstuurman op het schip *de Jonge Erfstadhouder* met kapitein Jan Spanjert, naar Suriname.⁹ Voordat hij vertrok, liet hij samen met Elsje een testament opmaken, waarin hij een voogd aanwees voor zijn voorkind Daniel.¹⁰ Deze reis duurde vijftien maanden.¹¹ Tijdens deze reis werd zijn (eerste) zoon Jan geboren, die al heel snel overleed. Matthijs heeft deze zoon dus nooit gezien. In augustus 1755 werd hij aangenomen als opperstuurman op het schip *de Jonge Abraham* van kapitein David Wendorp, voor een reis naar Curaçao.¹² Deze reis duurde bijna een jaar, pas in juli 1756 keerden ze terug in Amsterdam. Na thuiskomst werd hij aangesteld als schipper. Op 11 november 1756 vertrok hij voor het eerst als schipper naar Sint Eustatius.¹³ Het was de eerste van zes reizen die hij als schipper naar West-Indië zou maken.

Twee maal geqaapt

Sommige reizen verliepen voorspoedig, maar Matthijs maakte ook minder geslaagde reizen mee. Zo beleefde hij in 1758 op de thuisreis uit Sint Eustatius angstige momenten toen zijn schip maar liefst twee keer door Engelse schepen werd geqaapt. Engelse kapers brachten de door hen geqaapte schepen naar de dichtstbijzijnde 'bevriende' haven, waar alle goederen en documenten, en soms ook het hele schip, werden geconfisqueerd en tot oorlogsprijs werden bestempeld. Veel van deze documenten liggen nog steeds in Engelse archieven. Een deel daarvan is online te raadplegen op de website <https://prizepapers.huygens.knaw.nl/>.

Zo'n kaping overkwam ook Mouw. Hij was in oktober 1757 vertrokken met een nieuw schip, de *Herstelder* naar Sint Eustatius.¹⁴ Op deze reis nam hij ook zijn zoon Daniël mee, die toen nog maar 9 jaar oud was. Na twee maanden arriveerden ze en Mouw begon zijn vracht te verkopen en vervolgens allerlei handelswaar, zoals suiker en koffie, voor hemzelf en voor een aantal Amsterdamse kooplieden in te kopen. Op 8 januari 1758 schreef Mouw zijn vrouw de in de aanhef al genoemde brief aan zijn vrouw. Hij vertelde daarin onder andere dat het lastig was om kopers te vinden – hij sprak van een 'slegte markt' – zodat de reis iets langer zou gaan duren, maar schreef ook dat hij dankbaar was dat hijzelf, zijn zoon Daniël en de rest van 'equipage' gezond waren.¹⁵ Deze brief gaf hij mee aan de eerst vertrekkende schipper, en dat was kennelijk schipper Arend Buck, die met zijn schip *Concordia* op het punt stond om naar Bremen te vertrekken.

Mouw vertrok op 30 april 1758 weer huiswaarts, met een lading van o.a. koffie, suiker, katoen, indigo en hout. Drie weken later werd zijn schip overvallen door twee Engelse

⁹ SAA, toeg.nr. 5075, inv.nr. 12809, akte 309 d.d. 30 mei 1752; Amsterdamse Courant d.d. 14 augustus 1751 (delpher.nl).

¹⁰ SAA, toeg.nr. 5075, inv.nr. 12903, akte 261 d.d. 20 juli 1751.

¹¹ Amsterdamse Courant d.d. 28 november 1752 (delpher.nl).

¹² SAA, toeg.nr. 5075, inv.nr. 12823, akte 703 d.d. 10 december 1755.

¹³ Oprechte Haerlemsche Courant d.d. 30 november 1756 (delpher.nl).

¹⁴ Amsterdamse Courant d.d. 11 oktober 1757 (delpher.nl).

¹⁵ Zie voetnoot 1.

'Commissievaarders van Liverpool' die op weg waren naar New York. Deze kapers namen een deel van het scheepsvolk gevangen en sloegen vervolgens de boel kort en klein. Deze 'bezetting' duurde bijna twee weken, daarna kon de *Herstelder* verder varen. Een maand later, toen het schip al dichtbij Europa was aangekomen, was het weer raak: ze werden gespot door een Engelse kaper, kapitein John Merrifield. De *Herstelder* werd opgebracht naar Portsmouth, waar Mouw alle papieren moest afgeven; de lading werd geconfisqueerd. Pas na ruim een jaar, in oktober 1759, werden het schip en de lading vrijgekocht en konden Mouw en zijn bemanning huiswaarts keren. Op 10 november 1759 meldde de Amsterdamse Courant dat hij veilig uit Engeland in Texel was aangekomen, en op 7 december legde hij samen met zes bemanningsleden bij de notaris een uitgebreide verklaring af over alle gebeurtenissen van de afgelopen reis.¹⁶

Mouw's brief aan zijn vrouw kwam nooit aan doordat ook de *Concordia* onderweg werd gekaapt.¹⁷ Daardoor verdween de brief met de overige buitgemaakte scheepspapieren in het Engelse archief, de reeds genoemde *Prize papers*. Elsie hoorde pas iets van haar man toen hij na twee jaar eindelijk thuiskwam. De brief dook enkele jaren geleden op in het Archief van de Engelse Admiraliteit toen deze *Prize papers* werden gevonden en gescand.

Meer reizen tussen Amsterdam en West-Indië

Voor zijn volgende reis naar Sint Eustatius ging Mouw naar de notaris om zijn vrouw Elsie Smit te machtigen om tijdens zijn afwezigheid al zijn zaken te regelen.¹⁸ Ook stelde hij haar aan als voogdes over zijn voorzoon Daniël Matthijs. Daarnaast stelde hij twee bekenden aan om als Elsie tijdens zijn afwezigheid zou overlijden, haar te begraven en alle zaken te regelen, en om in dat geval als voogden en administrateurs voor zijn kinderen op te treden. Enkele jaren later – met weer twee reizen achter de rug – kochten Mouw en zijn vrouw een huis op de Nieuwezijds Kolk, 'het derde huis van de Nieuwezijds Voorburgwal', waar het Wapen van Overijssel uithangt (ook wel de Weesperbierkolk genoemd).¹⁹

Weer een rampzalige reis

In mei 1763 vertrok Mouw opnieuw naar de West, dit keer met het schip *De Jonge Abraham*, het schip waarop hij acht jaar eerder nog als stuurman voer.²⁰ Inmiddels was hij kapitein van dit schip. Krap twee maanden later arriveerde hij op Curaçao. De thuisreis van deze reis verliep rampzalig. Het schip, beladen met 'diverse goederen en coopmanschappen' aanvaardde op 1 maart uit Curaçao de thuisreis.²¹ Twee weken na vertrek stak een zware storm op, die wekenlang aanhield en werd gevolgd door een orkaan. Er moest constant worden gepompt, scheepsonderdelen moesten worden gerepareerd en zowel levensmiddelen als een deel van de lading sloegen overboord of raakten onherstelbaar aangetast door het zeewater. Ook kwamen enkele bemanningsleden om het leven. Op 1

¹⁶ Amsterdamse Courant d.d. 10 november 1759 (delpher.nl); SAA, toeg.nr. 5075, inv.nr. 10783, akte 1495 d.d. 7 december 1759; toeg.nr. 5061, inv.nr. 2850, fol. 373–388 d.d. 25 maart 1760.

¹⁷ Zie voetnoot 1.

¹⁸ SAA, toeg.nr. 5075, inv.nr., 10785, akte 567 d.d. 8 april 1760.

¹⁹ SAA, toeg.nr. 5062, inv.nr. 136, sida 224 d.d. 26 oktober 1762.

²⁰ SAA, toeg.nr. 5075, inv.nr. 11950, akte 95 d.d. 4 mei 1763; Amsterdamse Courant d.d. 19 mei 1763 (delpher.nl).

²¹ SAA, toeg.nr. 5075, inv.nr. 10815, akte 662 d.d. 28 juni 1764.

juni 1764 bereikte het schip de Engelse wateren. Het schip had toen ruim drie maanden op zee rondgezwakt, in plaats van de gebruikelijke twee maanden, er was groot gebrek aan voedsel en water en het scheepsvolk was ziek. *De Jonge Abraham* ging daarom voor anker op de Shingles, waar verversingen in de vorm van voedsel en water aan boord werden gebracht. Daarna zette het schip koers naar Texel. Op 18 juni 1764 kwam de bemanning met het gehavende schip eindelijk behouden aan in Amsterdam. Mouw was toen ruim een jaar op reis geweest. Na thuiskomst werd weer uitgebreid verslag gedaan van de gebeurtenissen tijdens de reis en werd bij de notaris een verklaring opgemaakt, met daarin alle vervoerde goederen en de opgelopen schade.²²

Van schipper naar koopman in levensmiddelen

Eind 1765 waagde Mouw zich nog één keer aan een reis naar Curaçao.²³ Daarna hield hij het zeemansleven voor gezien. Hij was toen ongeveer 45 jaar oud, en ging zich richten op de handel in boter en kaas en gezouten vlees. Hij startte een compagnieschap, mogelijk met zijn vrouw en vermoedelijk met zijn zoon Jan. Het lijkt erop dat dit compagnieschap niet helemaal naar wens verliep: op 12 augustus 1769 adverteerde M. Mouw o.a. in de *Oprechte Haerlemsche Courant* dat het 'Compagnieschap gecanteerd hebbende op de naam van M. Maouw en Comp. op ultimo juli van dat jaar gescheiden is', en 'dat de Negotie van alderhande soorten van boter, kaas en vlees gecontinueerd zal worden door M. Mouw'.²⁴ Uiteindelijk gingen de zaken blijkbaar toch weer voorspoedig. Toen Matthijs en Elsje in 1771 hun testament lieten opmaken, verklaarden zij 'niet boven de f 20.000 gegoed' te zijn.²⁵ Hoe het ook zij, ongeveer tien jaar later kwam Matthijs te overlijden. Hij werd op 5 juli 1782 begraven, zijn vrouw Elsje overleed vijf jaar later.

Oudste zoon Daniël

Zoals gezegd, overleefden twee van de drie zoons van Matthijs de kinderjaren. Zoon Daniël voer als 9-jarig jongetje voor het eerst met zijn vader mee naar St Eustatius, zo blijkt uit de brief die Matthijs in januari 1758 naar zijn vrouw stuurde. Hoe het Daniël na deze datum verging, is onbekend. In 1765 leefde hij nog, zoals blijkt uit de akte waarmee vader Matthijs voor zijn laatste reis (stief)moeder Elsje aanwees als voogdes voor de kinderen.²⁶ Daniël overleed kennelijk tussen 1765 en 1771. Toen Matthijs en zijn vrouw in 1771 opnieuw een testament lieten opmaken, werd alleen zoon Jan als toekomstige erfgenaam genoemd.²⁷

Jongste zoon Jan Mouw, koopman en molenaar van de molen De Koe

Zoon Jan werd koopman. Op 1773 werd hij als koopman en poorterszoon als poorter ingeschreven in het Poortersboek van Amsterdam.²⁸ In 1775 trouwde hij met Catharina Pieters, dochter van een welgestelde, uit het Deense Jutland afkomstige schipper op West-

²² SAA, toeg.nr. 5061, inv.nr. 2860 s. 205–230, d.d. 13 december 1764.

²³ *Oprechte Haerlemsche Courant* d.d. 3 december 1765 (delpher.nl).

²⁴ *Oprechte Haerlemsche Courant* d.d. 12 augustus 1769 (delpher.nl).

²⁵ SAA, toeg.nr. 5075, inv.nr. 10858, akte 430 d.d. 7 mei 1771.

²⁶ SAA, toeg.nr. 5075, inv.nr. 12862, akte 666 d.d. 16 september 1765.

²⁷ Zie voetnoot 25.

²⁸ SAA, toeg.nr. 5033, inv.nr. 29 '26' fol. 221, d.d. 20 juli 1773.

Indië en dus een collega van zijn vader. Toen Catharina's ouders, Hans Pieters (of Pedersen zoals hij in Denemarken heette) en Maria Jurriaans in 1753 een testament op lieten maken, verklaarden zij 'niet boven f 50.000 gegoed te zijn', een klein fortuin dus.²⁹ Jan en Catharina kregen tussen 1775 en 1788 in totaal acht kinderen, van wie er slechts drie volwassen werden.

Op 25 april 1782 kocht Jan Mouw een omvangrijke molen, een achtkantige moutmolen met 'herenhuis', met tuinhuisen en enkele knechtenwoningen, op de hoek van de Spaarndammerdijk buiten de Haarlemmerpoort, genaamd De Koe.³⁰ Hij betaalde hiervoor f 5.500 contant en f 9.000 op afbetaling, in totaal dus 14.500 gulden. Een fors bedrag, en op zijn minst een verrassende stap. Twee maanden later werd hij beëdigd als 'Moutmolenaarsbaas' en werd hij ingeschreven in het gildeboek van het Koornmolenaarsgilde. Een week daarna overleed vader Matthijs. Moeder Elsje verhuisde naar de molen.

Jan's zaken gingen blijkbaar erg slecht. Hoewel in september van dat jaar nog in de krant werd geadverteerd³¹ dat klanten hun tarwe konden komen malen in de inmiddels omgebouwde tarwe-molen, werden Jan Mouw en Catharina Pieters in december van datzelfde jaar failliet verklaard en werd hun 'hegte, sterke en welbeklante 'koorn-windmolen' door de curatoren via een veiling in de Amsterdamse Courant te koop aangeboden.³² Gelukkig schoot moeder Elsje Smit te hulp; zij kocht de molen en de bijbehorende huizen voor maar liefst 20.200 gulden.³³ Jan en Catharina bleven met moeder Elsje in de molen wonen, totdat moeder in 1787 overleed; zij werd op 18 mei 1787 begraven. Een jaar later kocht Jan Mouw voor f 4.200 een huis met twee achterhuizen op het Haarlemmerplein. Hij zou daar niet lang wonen, want in 1789 overleed hij, slechts 36 jaar oud. Op 3 november werd de verkoop van zijn nalatenschap aangekondigd: 'Een fraaije Party welgeconditioneerde Nederduitsche boeken, benevens een zeer goede Collectie Prenten, Pourtraitten en Gezigten, waaronder zeer vele in extra fraaije Lysten met Glazen, een fraai Jagt Geweer, met Goud en Zilver gemonteerd, en andere Rariteiten'.³⁴ Bepaald een verrassende collectie voor iemand die zojuist failliet was gegaan.

Catharina bleef na Jan's overlijden niet in de molen wonen. In 1790 verkocht ze de Molen de Koe. Zij werkte vanaf 1795 als stadsvroedvrouw³⁵ in Wijk 1 in Amsterdam, en dat bleef zij doen tot aan haar dood in 1828.

²⁹ SAA, toeg.nr. 5075, inv.nr. 11923, akte 188 d.d. 10 mei 1754.

³⁰ SAA, toeg.nr. 5062, inv.nr. 2179 fol. 336, d.d. 25 april 1782.

³¹ Amsterdamse Courant d.d. 20 september 1783 (delpher.nl).

³² Amsterdamse Courant d.d. 11 december 1783 (delpher.nl).

³³ SAA, toeg.nr. 5061, inv.nr. 2179 fol. 116, d.d. 15 december 1783.

³⁴ Oprechte Haerlemsche Courant d.d. 21 november 1789 (delpher.nl).

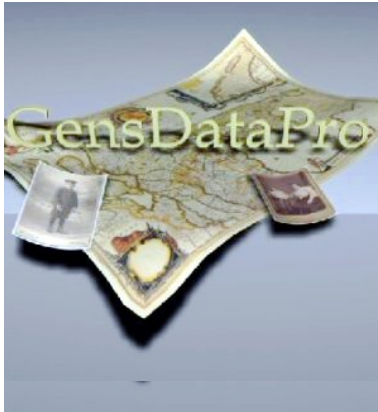
³⁵ Namen en woonplaatsen der heeren medecinae doctores, heel- en [...] Vroedvrouwen, C. Covens, 1824. Volum 3, s. 14. <https://books.google.nl>

Nageslacht tot in de huidige tijd

Drie kinderen van Jan Mouw en Catharina Pieters werden volwassen. Twee van hen trouwden, maar kregen geen kinderen. Het jongste kind, dochter Elisabeth Johanna Mouw, trouwde niet. Zij was naaister en kreeg ongehuwd twee zoons. De oudste trouwde, maar bleef kinderloos. De jongste, Cornelis Johannes Mouw, geboren in 1815, werd schoenmaker. Hij trouwde in 1862 op 47-jarige leeftijd met de veel jongere IJda Hendrika Tierje, met wie hij zes kinderen kreeg. Van deze zes kinderen werd alleen zoon Cornelis Johannes, geboren in 1866, volwassen. Deze Cornelis Johannes, Matthijs' achterkleinzoon, werd stukadoor en trouwde in 1898 met Geertruida Catharina Bennewits. Zij kregen vier kinderen, die alle vier trouwden en kinderen kregen. Daarmee heeft de uit Gotland afkomstige Matthijs Mouw dus nakomelingen in Amsterdam tot in de huidige tijd.

De Zweedse versie van dit artikel is in juni 2023 verschenen onder de titel '*Matthijs Mouw, en gotländsk skeppare och köpman i Amsterdam*' in Sveriges Släktforskarförbund Årsbok 2023 (Jaarboek 2023 van de Zweedse Genealogische Vereniging).

Oproep

Is er misschien iemand bij NGV-Gooiland die mij kan helpen met Gens Data Pro? Ik gebruikte dat altijd op een vaste pc. Die is kapot en het staat op de laptop. Het werkt gewoon niet goed. Is er iemand die dit gebruikt? Ik heb een auto.

Ben al jaren niet meer bij een bijeenkomst geweest omdat het in Hilversum is en me dat in de winter, meestal ben ik dan in Thailand maar door ziekte ook regelmatig thuis, te ver is. Toen het nog in Naarden was (heb zelf in het bestuur gezeten, nog met Maarten) kwam ik wel.

Via onderzoek heb ik nieuwe informatie en dat krijg ik er niet in. Ik hoop op een reactie. U kunt contact opnemen via de redactie: redactie-goi@ngv.nl

Vriendelijke groet,
Miep Klercq

Jan Hendrik van der Sluijs – waar is hij gebleven?

[AS]

Jan Hendrik van der Sluijs werd geboren op 6-2-1755 in Utrecht als zoon van Jan (Johannes) van der Sluijs en Maria Jacoba van Deventer. Hij trouwde op 19-3-1781 in Utrecht met Clasina

Aletta de Visser, geboren op 25-10-1758 in Amsterdam als dochter van Jan de Visser en Margaretha Christina Houbraken, zij overleed op 7-8-1836 in Utrecht

Op 18 februari 1780 wordt zijn verzoek om notaris te worden toegekend:

De Staten van den Lande van Utrecht doen te weten, allen ende een iegelijk dien het behoort, dat wij ontvangen hebbende de requeste van Jan Hendrik van der Sluijs, waarbij hij verzoekt om gedeputeerd, gesteld ende gecreeerd te worden tot eenen Openbaar Notaris, die men van ouds noemt Tabellio. Wij na voorgaande advis van onzen Here Provinciaal van de neerstigheid ende bequaamheid des suppliants ende van de zeden in zodanigen staat vereischt wordende, genegen zijnde om de goede onderdanen te vorderen zonderlinge in het geene tot de gemeijne welvaart ende politie ten dienste derzelve stukkenkast daartoe het officie eens notaris om vele consideratien mede van noden is den voorn.: Jan Hendrik van der Sluijs in de beste ende allersterktste forme zo zulks na rechten behoord ende nodig is, gedeputeerd, gesteld ende gecreeerd hebben, deputeren, stellen ende creeren denzelven bij dezen tot eenen openbaar Notaris en Tabellio hem met den voorn. dienst bekleedende ende inlijdende in kracht dezer tegenwoordige die hij gehouden word alvorens te treden in de dadelijke bediendinge deszelven Ampts den presiderende ende andere Raden s Hoofs van Utrecht te presenteren omme voorts geadmitteerd ende na gedanen eed, dien zij hem zullen afnemen, onder de Rolle der geadmitteerde Notarissen gemmatriculeerd en geenregistreerd te worden. Het welk alzo gedaan ende op den rugge dezses aangetekend zijnde, geeven wij den voorn. Jan Hendrik van der Sluijs autoriteit ende bevel om te mogen maken, beschrijven en de passeren alle publike instrumenten, contracten, acten, handelingen zo judiciele als extra judiciele, als in rechten geoorloft zijn, testamenten, cordiallen allerleij uiterste willen, wel ende pertinentelijk in te stellen, ende voorts alle hetgeene te doen, dat tot den Ampte van een eerlijk en legaal notaris behoort daar inne hij gehouden zal wezen hem wel en getrouwelijk te quijten ende onderhouden de

ordonnantie ende instructie bij ons denzelven Ampte aangaande gemaakt ende noch te maken alle hetgeene voorts is alzo gedaan ende gepasseerd zijnde, zo zullen alle instrumenten zo judiciele als extrajudiciele, mitsgaders alle andere notariale Actens voor hem en getuigen na behoren gepasseerd en zo volkomen geloof hebben ende van gelijke kragt en waarde wezen, als andere instrumenten voor eenig legaal notaris gepasseerd na regten ende costuijmen zijn ende behoren gehouden te worden alle dezelve voor zulx reputerende, decernerende ende authoriserende bij deze opene brieven, die wij met zijn rijpe rade ende volkomen kennis gegeven hebben tot Utrecht den 18 Februarij 1780.

In 1782 is hij schout van Dwarsdijk, een buurtschap in de Utrechtse gemeente Wijk bij Duurstede. Dwarsdijk ligt ongeveer 3 km ten zuidwesten van het dorp Cothen en 1 km ten noorden van het Amsterdam-Rijnkanaal. De naam Dwarsdijk is ontstaan omdat de buurtschap aan een dwarsdijk tussen de stroomruggen van de Kromme Rijn en de Lek ligt. Deze dijk loopt van noord naar zuid. De buurtschap ligt ongeveer halverwege.

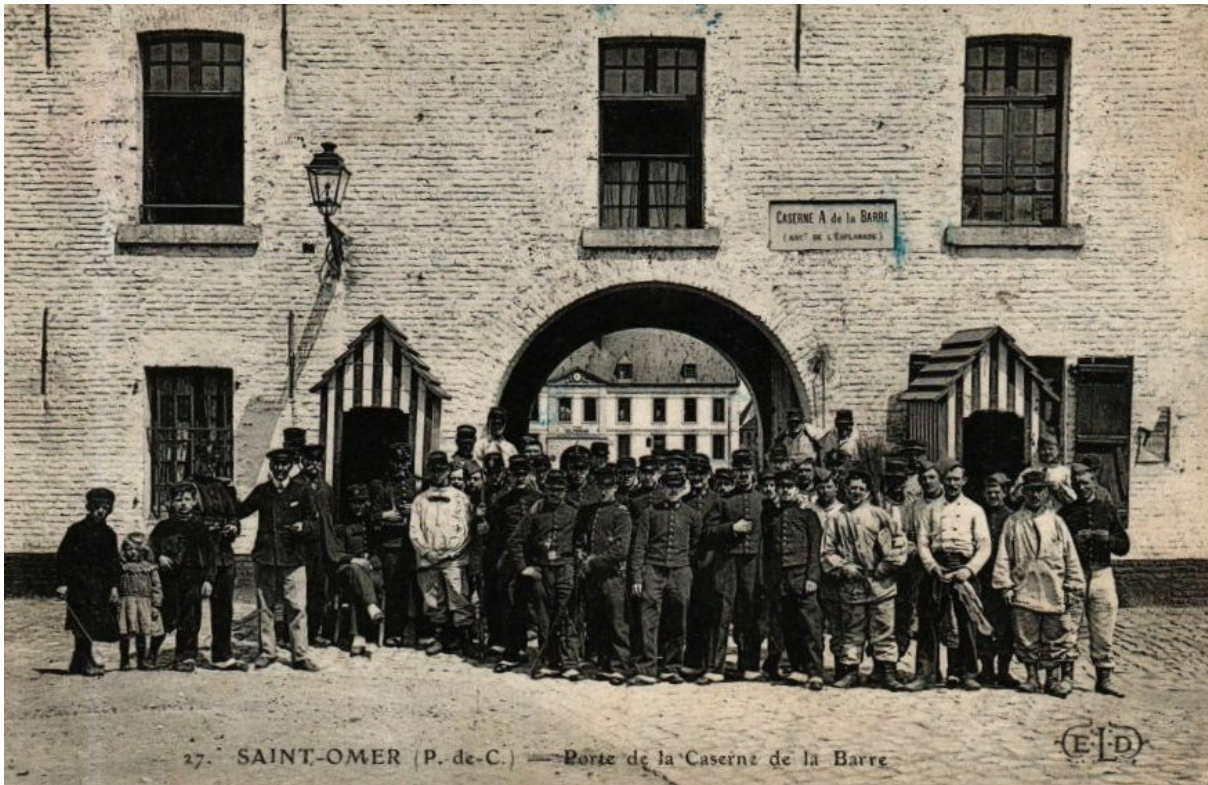
Het echtpaar krijgt negen kinderen. De eerste vier zijn in Utrecht geboren: Maria Jacoba (1781), Johanna Margaretha Christina (1783), Catharina (1785) en Jan Hendrik (1786).

Aan het einde van de 18e eeuw was er in Nederland een burgeroorlog gaande tussen de patriotten (vrienden van het vaderland) en de orangisten (aanhangers van stadhouder Willem V, prins van Oranje). De patriotten vormden vanaf 1781 een politieke stroming, die een einde wilde maken aan het heersende macht van de stadhouder en streed voor meer democratisering van de gewone burgers. Zij begonnen zich te wapenen en in 1786 en 1787 kwam het tot gevechten welke leidden tot een korte burgeroorlog. Als gevolg daarvan vluchtten duizenden patriotten naar Frankrijk waar ze geldelijke steun kregen van koning Lodewijk XVI, die hoopte zodoende de werkgelegenheid ter plekke te stimuleren. Ze kwamen pas terug na de succesvolle Franse veldtocht in de Nederlanden (1792–1795).

Op 1 januari 1787 vallen de Pruisen het land binnen. Jan Hendrik die patriot is gaat naar Amsterdam om te helpen bij het verdedigen van de stad, maar vlucht in juni van dat jaar met zijn gezin naar de enclave voor patriotten, Caserne de la Barre in het Noord-Franse Saint-Omer (St. Omaars).

Deze 17e eeuwse kazerne was gebouwd om soldaten te huisvesten die men gescheiden wilde houden van de rest van de bevolking. De gebouwen waren neergezet onder de Spaanse overheersing, maar nieuwe constructies werden uitgevoerd volgens de richtlijnen van Vauban, door de Fransen en met name het zeer mooie officierspaviljoen dat zich links van de ingang bevindt. Als de beroemde ingenieur van koning Lodewijk XIV geen citadel bouwde in Saint-Omer, dan is dat zeker omdat de kazerne, het aangrenzende kasteel en het bastion van het kasteel op de wallen hun functie gezamenlijk goed vervulden.

Gedurende de jaren in Frankrijk moest het gezin leven van 72 Livres per maand. Tijdens het verblijf daar werd hij in Nederland op 3 oktober 1789 'infaam en inhabiel verklaard', waardoor hij levenslang uit Utrecht verbannen werd.

In St. Omer worden twee dochters geboren: Sara Aletta (1792) en Hermina Charlotta (1794).

L. J. 432A
 Staat aangeteekend Extract uit het Doopboek
 Der Protestantische Gemeente
 onder de Hollandsche Vlucht-
 elingen te St omer
 no 1792 Den 19 Januarij gabooren En den 29 dito Geloopt
 Eene Dochter genoemt Sara Aletta ouders
 Vader: Jan Hendrik van der Sluis } E. L. van Uitrecht.
 Moeder (Casina Aletta de Visser }
 Doopgetuigen de Vader, A. Kerkhoff En J. L.
 Van Valthoven gegeven St omer den 15 Maart 1795
 Was getekend Quod Testor F. Hellenendoorn (ramer
 v. d. M.)

L. J. Extract uit het Doopboek
 Der Protestantische Gemeente
 onder de Hollandsche Vlucht-
 lingen te St omer
 Staat aangeteekent
 no 1794 Den 19 September gabooren En den 5 oktober
 Geloopt Eene Dochter genoemt Hermine Charlotte
 & Vader: Jan. Hendrik. van der Sluis }
 Moeder (Casina. Aletta de Visser } E. L. van Uitrecht
 Doop getuigen beide ouders, J. Schaerloo: En
 Janet Mackenzie. Huisvrouw van F. Hellenendoorn (ramer
 Gegeven St omer den 15 Maart 1795 v. d. M.)
 Was getekend Quod Testor F. Hellenendoorn (ramer
 v. d. M.)

De Utrechtse patriotten die "voor eeuwig" uit de stad verbannen waren konden in 1795 weer terugkeren.

Op 29 juni 1795 diende hij, als notaris, makelaar en secretaris van Oostbroek en de Bilt, procureur voor de kleine rolle 's Lands van Utrecht, alsmede procureur voor de gerechten van de steden Rheenen, Wijk, Montfoort en de heerlijkheid van Renswoude, een forse schadeclaim van f. 9175,00 in voor gemiste verdiensten.

Dan worden er nog 3 kinderen geboren: in Utrecht de tweeling Arnolda Hendrika (1797) en Clazina Aletta (1797) en het laatste kind Hermanna (1800) in Wijk bij Duurstede.

In de huwelijksbijlagen van dochter Catharina die op 26 oktober 1814 in Den Haag trouwde met Louis Fredrik Greefkes, staat dat haar vader ruim acht jaar geleden de stad had verlaten, dat men na die tijd wel enig bericht van hem had gekregen, maar dat ze de laatste vier jaar ondanks alle moeite en onderzoek zijn verblijfplaats niet hebben kunnen achterhalen.

Toen dochter Clazina Aletta op 12 juli 1816 in Utrecht trouwde met Christoffel Mackay heeft zij een akte overlegd waarin bij een notaris verklaard werd door getuigen dat hij al enige jaren zoek was. Een broer van haar vader Eduard van der Sluijs die in Amsterdam woonde heeft zijn schoonzus bijgestaan in de opvoeding van de negen kinderen.

Waar is Jan Hendrik van der Sluijs gebleven?

Bronnen:

- <https://hetutrechtsarchief.nl/>
- <https://onlinemuseumdebilt.nl/de-gerechtssecretaris-in-ballingschap-1787-1795/>
- <https://dprs5hx2q2unk.cloudfront.net/De-schadeclaim-van-de-Biltse-secretaris-Van-der-Sluijs.pdf>
- [https://nl.wikipedia.org/wiki/Dwarsdijk_\(Wijk_bij_Duurstede\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Dwarsdijk_(Wijk_bij_Duurstede))
- http://huizeninwijk.nl/hw_index.php
- [Familysearch.org](https://www.familysearch.org), s-Gravenhage, Huwelijksbijlagen 1814, afbeelding 1734- 1740

Family Gem app

Android-app voor stambomen op je telefoon

[AS]

Family Gem is een zeer interessante Engelstalige tool waarmee gebruikers op een heel gemakkelijke en eenvoudige manier volledige stambomen kunnen maken.

Om Family Gem te gebruiken, heb je alleen de namen nodig van de voorouders die je in de stamboom wilt opnemen en hun relatie. Zodra al deze informatie is verzameld, vul je de

verschillende profielen in die je stamboom vorm geven. Eén van de meest interessante functies is dat het zich niet beperkt tot het weergeven van een grafische weergave van de nakomelingen in een familie, maar dat je ook per persoon informatie kunt invullen die interessant zou kunnen zijn, zoals geboorte- en overlijdensdatum, een korte biografie, bekende citaten of persoonlijkheidskenmerken. Je kunt ook foto's toevoegen voor elk lid van de stamboom.

- Vereisten (nieuwste versie)
 - Android 4.4 of hoger vereist
- Functies
 - Geen advertenties;
 - Gratis;
 - Geen account vereist;
- Gedcom klaar
 - Wissel je stamboom uit met een ander genealogieprogramma via een GEDCOM-bestand;
- Jouw taak
 - Creëer een stamboom vanuit het niets en voer namen, data, plaatsen, gebeurtenissen en foto's in;
- Delen
 - Deel de stamboom die je hebt gemaakt met familieleden over de hele wereld;
- Schermafbeeldingen:

12:22

New tree

Start an empty tree

Download an example

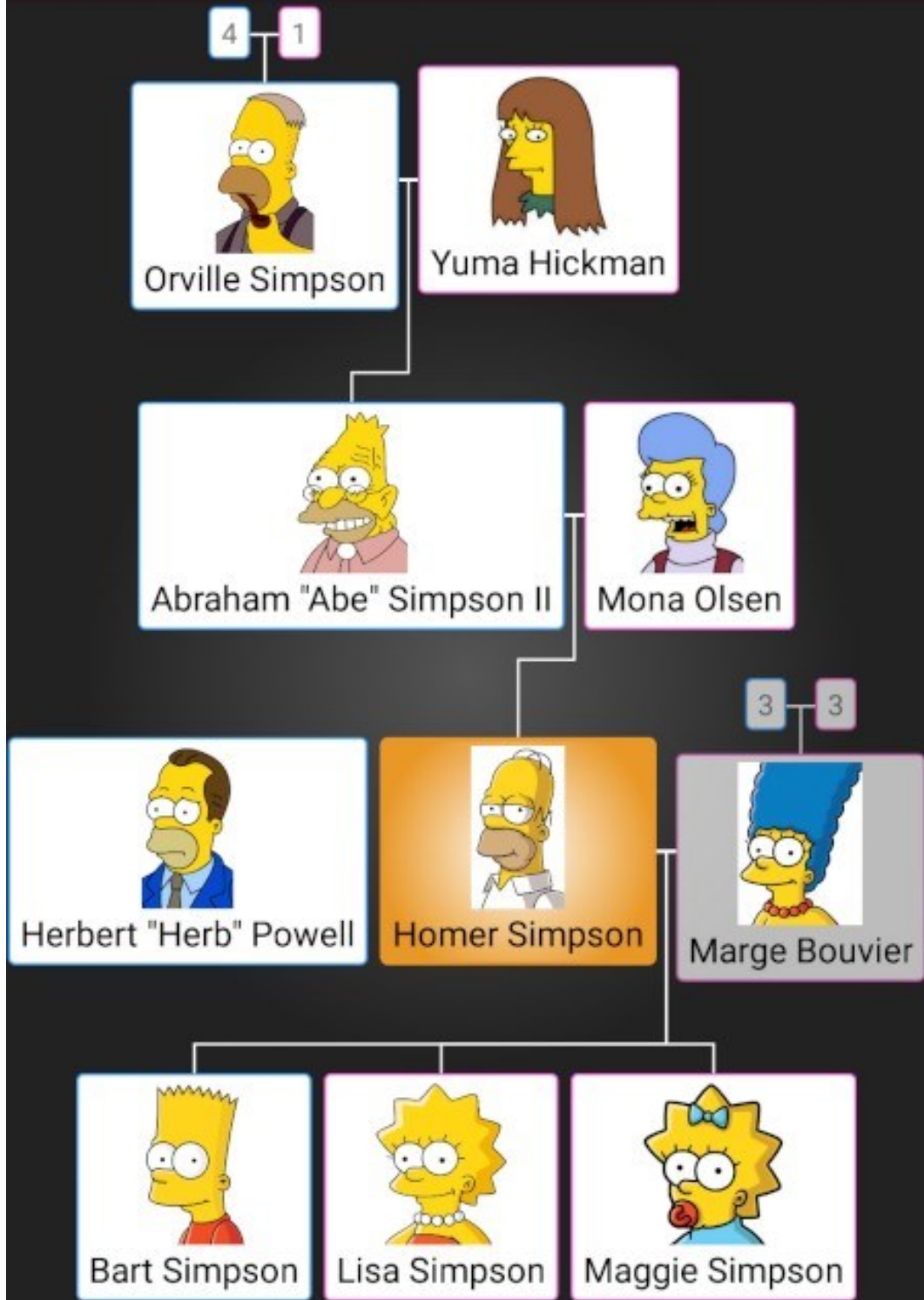
Import a Gedcom file

Recover a Zip backup

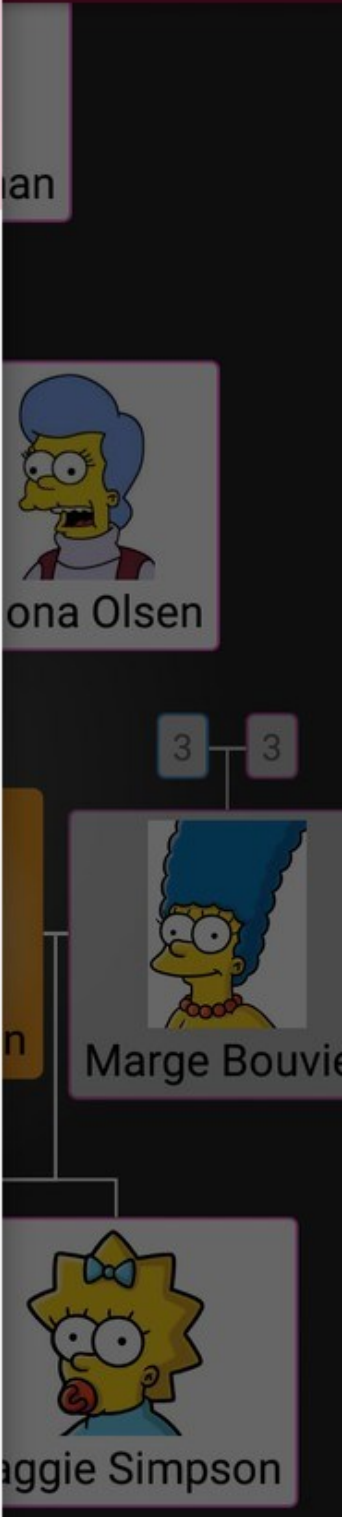

The Simpsons

- Diagram
- Persons
- Families
- Media
- Notes

1028 persons

Ippolito Niccolini

1848 – 1919 (71)

Pistoia – Firenze

Federico Caligaris

1940 – 1940 (27 giorni)

Bangkok

Costanzo Chiocchia

1857 Caraglio – Torino

Delfina Chiocchia

Giuseppina "Pinotta" Chiocchia

Giuseppe "zio Pin" Chiocchia

1898? – 1974 (76)

Torino

Mario Niccolini

I54

Ippolito Niccolini

Media

Events

Relatives

Name

Ippolito Niccolini

Sex

Male

Birth

3 JAN 1848

Pistoia

Occupation

Proprietario terriero e politico

Occupation

Sindaco di Carmignano

FROM 1880 TO OCT 1885

Occupation

Deputato alla camera

FROM 1890 TO 1899

Homer Simpson

Media

Facts

Relatives

The Simpsons family

- Hulp nodig?
 - Weet je niet hoe je een GEDCOM met afbeeldingen moet importeren?
 - Wil je meerdere echtgenoten aan één persoon toevoegen?
 - Heeft je neef een bijnaam?

Het antwoord ligt wellicht in de [Family Gem Help](#)

Family Gem is alleen voor Android.

Windows, iOS en andere besturingssystemen worden niet ondersteund.

Voor meer informatie kijk op: [familygem.app](#)

Dit is echter niet de enige app voor op je mobiel, voor een uitgebreid overzicht kijk [hier](#)

ROOTSTECH 2024

Registreer om dit wereldwijde evenement **persoonlijk bij te wonen** in Salt Lake City:

<https://www.familysearch.org/rootstech/registration/in-person>

- 250+ exclusieve sessies alleen in Salt Lake City
- 120+ exposanten/sponsors in de Expo Hall
- als eerste leren over vernieuwingen in deze industrie
- de energie beleven van belangrijke live sessies
- de ontwikkeling van nieuwe vriendschappen en hereniging met oude vrienden
- het krijgen van persoonlijke hulp in de FamilySearch library

Registreer hier voor **gratis online** deelname:

<https://www.familysearch.org/rootstech/registration/online/>

- Beleef de inspirerende cursussen
- Luister naar boeiende sprekers
- Ontdek de technologie die je genealogische vaardigheden zullen verbeteren
- Voel de energie die komt van familie connecties
- 200+ nieuwe online sessies in meer dan 26 talen
- Neem live deel aan belangrijke sessies van uit je eigen huis
- Chat online met deelnemers wereldwijd
- Ontvang digitale syllabi en klasse hand-outs

De eerste 1000 mensen die zich registreren voor Rootstech (online of in Salt Lake City) ontvangen een limited-edition verzamelaars item - de Rootstech Insider Badge.

Lezingen genealogie

Ons lid Willem-Jan van Grondelle geeft lezingen over genealogie.

Wie waren mijn voorouders? Hoe leefden ze en wat beleefden ze? En hoe pak ik het onderzoek naar mijn familiegeschiedenis aan? Willem-Jan van Grondelle vertelt over deze leuke en soms verslavende hobby die verrassende uitkomsten kan opleveren.

De populariteit van programma's als Verborgen Verleden laat zien dat het leuk is om te zoeken naar de verhalen van voorouders. Misschien doe je wel een geweldige ontdekking!

Aanmelden is niet nodig en toegang is gratis.

- **16 januari 2024 10:00 – 12:00**
 - Bibliotheek Naarden, Kampstraat 3, Naarden
- **15 februari 2024 10:00 – 12:00**
 - Huis van Eemnes, Noordersingel 4, Eemnes

Verborgen Verleden

De nieuwe reeks start met Raven van Dorst op **zaterdag 13 januari 2024**. Daarna volgen Gordon Heuckeroth, Freek Bartels, Ilse Warringa, Danny Vera, Jenny Arean, Alexander Pechtold en Janine Abbring.

Paleografie 2.0

Het verleden leesbaar maken met de techniek van heden

door Huub van Helvoort

N.a.v. mijn presentatie bij de NGV afdeling Gooiland hierbij een korte samenvatting.

In 1967 ben ik begonnen met het onderzoek naar mijn voorouders. De reden was dat ik, omdat ik toen de stamhouder was, een aantal documenten kreeg uit de nalatenschap van mijn grootvader.

Tussen die documenten vond ik het huwelijksboekje van mijn overgrootvader. Alle personen die daarin staan zijn geboren in Vlijmen.

De ervaring die ik in de loop der tijd heb opgedaan deel ik graag met anderen.

Bronnen deels of geheel handgeschreven.

Hulpmiddelen:

- Watstaatdaar.nl
- Onlineocr.net

Wat kan er al:

- Nationaal Archief d.m.v. Transkribus
 - VOC en WIC 17^e en 18^e eeuw digitaal
 - Notariële archieven 19^e eeuw
 - Zoekintranscripties.nl
- Doorzoek koloniale archieven (VOC, WIC, Suriname, Berbice, Guyana, Raad van koloniën en Verspreide West-Indische Stukken) - Dekok.xyz/htrsearch
- Openarchieven.nl in de menubalk naar transcripties van VOC-documenten, Staten-Generaal resoluties en notariële akten
- Hdsc.ning.com – Suriname
- Transkribus.org/nl gratis tot 100 plaatjes per maand
- Transcriberen m.b.v. Google Lens

Artikel in Gens Nostra: https://ngvledenservice.nl/site/wp-content/uploads/2021/03/WWW-LR-045932-Gens-Nostra-76_2021-2.pdf

Eigen website: <http://www.van-helvoort.eu/genealogie/>

Evenementen in 2024

- zaterdagmiddag 6 januari 14:00 – 16:00 spreekster is Conny van den Eijnden over “De herkomst en betekenissen van voor- en achternamen”.
- woensdagavond 17 april 20:00-22:00 ALV en lezing
- woensdagavond 11 september 20:00 – 22:00 lezing
- zaterdagmiddag 9 november 14:00-16:00 ALV en lezing

Locatie: Bethlehemkerk, Loosdrechtseweg 263, 1215 JV Hilversum

Ledenaantal

Het ledenaantal bedraagt: 143

Colofon

Nederlandse Genealogische Vereniging. Opgericht 1 juli 1946.

Correspondentieadres: NGV, Postbus 50, 3980 CB, Bunnik

Bibliotheek en andere diensten: Kosterijland 3, 3981 AJ, Bunnik

Openingstijden: 1e en 3e donderdag en 2e zaterdag van de maand van 10:00-16:00 uur op afspraak.

Afdeling Gooiland. Opgericht 30 maart 1949.

De afdeling omvat de gemeenten met de postcodes: 1200 t/m 1279, 1400 t/m 1419 en 3630 t/m 3639.

Dit zijn de (deel)gemeenten Hilversum, Loosdrecht, Kortenhoef, 's-Graveland, Ankeveen, Laren, Blaricum, Huizen, Naarden, Bussum, Nieuwersluis, Loenen a/d Vecht, Loenersloot en Vreeland.

Alle bijeenkomsten zijn in de Bethlehemkerk, Loosdrechtseweg 263, Hilversum.

Voor bereikbaarheid: <https://bethlehemkerk.nl/index.php/adres>

Dit afdelingsblad wordt digitaal toegezonden aan de leden van de NGV, afdeling Gooiland en aan de leden van andere afdelingen, die een bijkomend lidmaatschap zijn aangegaan. Het blad verschijnt viermaal per jaar.

Website afdeling Gooiland: <https://www.ngv-afdelingen.nl/goi/>

NGV-website: <https://www.ngv.nl/>

Deze afdeling is ook actief op Facebook als '[Ngv Gooiland](#)' en op Twitter: @NGV_GOOI (https://twitter.com/NGV_GOOI)

Bestuur:

Voorzitter: Louis Heinsman, Van der Zaenlaan 49, 1215 SJ, Hilversum, 035-6233785, email: voorzitter-goi@ngv.nl

Secretaris (kandidaat): Dik Jager, Steijnlaan 13-B, 1217 JR, Hilversum
email: secretaris-goi@ngv.nl

Penningmeester: Maarten van Mourik, Neuweg 453, 1215 JC, Hilversum, 035-6219269
email: penningmeester-goi@ngv.nl

Redactie Afdelingsblad: Anne Schley-de Bruin, Zuidereinde 197, 1243 KW 's-Graveland
email: redactie-goi@ngv.nl

Webredactie: Anne Schley-de Bruin, email: webredacteur-goi@ngv.nl

Artikelen waarbij de auteur niet vermeld is, zijn door de redactie geschreven.

Kopij: mocht u kopij willen aanleveren, dan is dat zeer welkom. Artikelen het liefst als platte tekst, dus zonder opmaak. Foto's en dergelijke separaat meesturen als jpg-bestand. Graag mailen naar: redactie-goi@ngv.nl